

Korkeakoulujen aikuiskoulutuksen nykytila ja kehittämiskohteet

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:38

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar

Korkeakoulujen aikuiskoulutuksen nykytila ja kehittämiskohteet

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:38

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

978-952-485-631-7 (PDF)

ISSN:1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemior och utredningar 2008:38

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
22.12.2008

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Puheenjohtaja: Hannu Sirén Sihteerit: Johanna Haachtela, Sanna Hirsivaara ja Jouni Kangasniemi	Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
	Toimeksiantaja Opetusministeriö	
	Toimielimen asettamispvm 9.6.2008	Dnro 48/040/2008
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Korkeakoulujen aikuiskoulutuksen nykytila ja kehittämiskohteet (Det nuvarande tillståndet hos högskolornas vuxenutbildning samt utvecklingsområden)		
Julkaisun osat Muistio + liite		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opetusministeriö asetti 9.6.2008 osana aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen valmistelua työryhmän, jonka tuli selvittää ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen täydennyskoulutuksen, muun aikuiskoulutuksen ja avoimen korkeakouluopetuksen kysynnän kehitys, kehittämistarpeet ja -toimenpiteet ja laatia näitä koskevat ehdotukset. Lisäksi työryhmän tuli selvittää näyttötutkintojärjestelmän hyödyntämistä korkeakoulutasoisessa täydennyskoulutuksessa, oppisopimustyyppisen koulutuksen laajentamista korkeakoulutettujen täydennyskoulutukseen ja tehdä näitä koskevat ehdotukset.</p> <p>Työryhmän näkemyksen mukaan korkeakoulutettujen osallistuminen lyhytkestoiseen täydennyskoulutukseen on laajaa. Korkeakoulutetuilla ei kuitenkaan ole riittävästi mahdollisuuksia hankkia laaja-alaista uutta osaamista työuran aikana tai näyttää aiemmin hankittua osaamistaan tutkintoon johtavassa tai tutkinnon jälkeisessä koulutuksessa.</p> <p>Työryhmä esittää oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen luomista korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen hankittavaan koulutukseen. Oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen tasosta ja laadusta vastaa korkeakoulu, joka toimii myös hallintoviranomaisena. Työpaikalla tapahtuva koulutus ja oppiminen ovat keskeisessä asemassa. Oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen rahoitus tulee järjestää erillisellä rahoituksella samalla tavoin kuin oppisopimuksena järjestettävän ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitus.</p> <p>Työryhmä pitää tärkeänä, että osaamisen näyttämistä edistetään osana tutkinnon suorittamista kehittämällä aiemmin hankitun osaamisen tunnustamis- ja tunnistamisjärjestelmää (AHOT). Korkeakoulututkintojen suorittamiseksi ei luoda erillistä näyttötutkintojärjestelmää.</p> <p>Työryhmän mielestä on tarpeen luoda työelämän kanssa yhteistyössä korkeakoulututkinnon jälkeen hankittavia uusia laajoja osaamiskokonaisuuksia, erityispätevyyksiä. Erityispätevyydet luodaan työelämässä vaadittavien kompetenssien ja osaamistuloksien kuvauksina ja ne osoitetaan näyttöinä. Erityispätevyyksien tulee kytkeytyä korkeakoulujen tutkimukseen ja osaamiseen. Opiskelija voi hankkia erityispätevyyden näyttöön tarvittavan osaamisen monin eri tavoin: oppisopimustyyppisenä täydennyskoulutuksena, omaehtoisesti tai työnantajan hankkimina ammattikorkeakoulujen erikoistumisopinnot, maksullisena täydennyskoulutuksena, työnantajan järjestämänä henkilöstökoulutuksena, työvoimapoliittisena aikuiskoulutuksena tai itsenäisesti opiskellen.</p> <p>Työryhmä esittää nykyistä parempia ja joustavampia mahdollisuuksia suorittaa tutkinnon osia ilman koko tutkinnon suorittamista ja tähän tarvittavaa tutkinnon suorittamisoikeutta. Omaehtoisesti tutkinnon osia voi suorittaa erillisten opinto-oikeuksien avulla sekä osallistumalla avoimeen korkeakouluopetukseen. Lisäksi korkeakoulujen täydennyskoulutuksena voidaan tarjota tutkinnon osia, jolloin niitä voidaan suorittaa nykyistä laajemmin esimerkiksi työnantajan henkilöstökoulutuksena.</p>		
Avainsanat korkeakoulut, ammattikorkeakoulut, yliopistot, aikuiskoulutus, avoin korkeakouluopetus, täydennyskoulutus, erikoistumisopinnot, oppisopimustyyppinen täydennyskoulutus, osaamisen näytöt korkeakouluissa, aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen		
Muut tiedot		
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:38		ISSN 1458-8102
Kokonaissivumäärä 62	Kieli suomi	ISBN 978-952-485-631-7 (PDF)
Jakaja		Hinta Luottamuksellisuus julkinen
Kustantaja Opetusministeriö		

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
22.12.2008

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar	
Ordförande: Hannu Sirén Sekreterar: Johanna Hahtela, Sanna Hirsivaara och Jouni Kangasniemi		Uppdragsgivare Undervisningsministeriet	
		Datum för tillsättande av organet 9.6.2008	Dnro 48/040/2008
Publikation (även den finska titeln) Det nuvarande tillståndet hos högskolornas vuxenutbildning samt utvecklingsområden (Korkeakoulujen aikuiskoulutuksen nykytila ja kehittämiskohteet)			
Publikationens delar Promemoria + bilaga			
Sammandrag <p>Som en del av beredningen av totaltreformen av vuxenutbildningen tillsatte undervisningsministeriet den 9.6.2008 en arbetsgrupp med uppgift att utreda utvecklingen av samt utvecklingsbehoven och utvecklingsåtgärderna i anslutning till utbudet av yrkeshögskolornas och universitetens fortbildning, annan vuxenutbildning och den öppna högskoleundervisningen samt utarbeta förslag angående dessa. Dessutom hade arbetsgruppen till uppgift att utreda hur systemet med fristående examina kunde utnyttjas i vidareutbildning på högskolenivå och hur utbildning av läroavtalstyp kunde utvidgas i vidareutbildningen för högskoleutbildade samt ge förslag om dessa.</p> <p>Enligt arbetsgruppens uppfattning är deltagandet i kortvarig fortbildning omfattande bland högskoleutbildade. De högskoleutbildade har emellertid inte tillräckliga möjligheter att skaffa sig vidsträckt ny kompetens under arbetskarriären eller visa sitt tidigare förvärvade kunnande i utbildning som leder till examen eller i utbildning efter examen.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att det skapas en vidareutbildning av läroavtalstyp i den utbildning som skaffas efter avlagd högskoleexamen. För nivån och kvaliteten på vidareutbildningen av läroavtalstyp svarar högskolan, som även fungerar som förvaltningsmyndighet. Den utbildning och det lärande som sker på arbetsplatsen har en central roll. Finansieringen av vidareutbildning av läroavtalstyp bör ordnas genom särskild finansiering på samma sätt som finansieringen av läroavtal inom den yrkesinriktade tilläggsutbildningen.</p> <p>Arbetsgruppen anser det vara viktigt att visandet av kompetens främjas som en del av avläggandet av examen genom att systemet med identifiering och erkännande av kunnande utvecklas. Ett separat system med fristående examina för avläggande av högskoleexamen upprättas inte.</p> <p>Enligt arbetsgruppen är det nödvändigt att skapa nya breda kompetenshelheter, specialkompetenser, som kan skaffas i samarbete med arbetslivet efter en högskoleexamen. Specialkompetenserna utarbetas som beskrivningar av de kompetenser och kompetensresultat som krävs i arbetslivet och kompetenserna visas i arbetslivet. Specialkompetenserna bör kopplas till högskolornas forskning och kompetens. Den studerande kan förvärva det kunnande som krävs för påvisandet av specialkompetensen på många olika sätt: som vidareutbildning av läroavtalstyp, som yrkesinriktade specialiseringsstudier som skaffas på egen hand eller av arbetsgivaren, som avgiftsbelagd fortbildning, som personalutbildning ordnad av arbetsgivaren, som arbetskraftspolitisk vuxenutbildning eller genom egna, självständiga studier.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår bättre och mera flexibla möjligheter att avlägga examensdelar utan att avlägga hela examen och utan den rätt att avlägga examen som behövs för detta. Man kan avlägga examensdelar självständigt med hjälp av studierätter och genom att delta i öppen högskoleutbildning. Dessutom kan examensdelar erbjudas som vidareutbildning vid högskolorna, varvid de i större omfattning än för närvarande kan avläggas till exempel som personalutbildning som ordnas av arbetsgivaren.</p>			
Nyckelord högskolor, yrkeshögskolor, universitet, vuxenutbildning, öppen högskoleutbildning, fortbildning, specialiseringsstudier, vidareutbildning av läroavtalstyp, visande av kompetens vid högskolor, erkännande av tidigare förvärvat kunnande			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2008:38		ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-631-7 (PDF)
Sidoantal 62	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution		Förlag Undervisningsministeriet	

Description

Publisher
Ministry of Education

Date of publication
22.12.2008

Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary) Chair: Hannu Sirén Secretaries: Johanna Haahtela, Sanna Hirsivaara and Jouni Kangasniemi	Type of publication Reports of the Ministry of Education, Finland	
	Contracted by Ministry of Education	
	Committee appointed on 9.6.2008	Dnro 48/040/2008
Name of publication Present situation and development needs in adult higher education (Korkeakoulujen aikuiskoulutuksen nykytila ja kehittämiskohteet)		
Parts Memorandum + appendice		
Abstract <p>As part of the overall reform of adult education and training, the Ministry of Education appointed a working group on 9 June 2008 to look into developments in demand for university and polytechnic continuing further education, open university and polytechnic and other adult education and to put forward proposals concerning them. In addition, the working group was to explore the feasibility of adopting competence-based qualifications in further education and the application of the apprenticeship training system to further education in universities and polytechnics and put forward proposals concerning them.</p> <p>Graduate workforce participate extensively in short-term continuing education, but do not have adequate opportunities for gaining new competences during their careers or for demonstrating their knowledge and skills in degree or continuing further education.</p> <p>The working group proposes a creation of an apprenticeship-type further education scheme for those who already have a higher education degree. The level and quality of this continuing further education would be the responsibility of the providing higher education institution, which would also act as the administrator. On-the-job training and learning would be at the centre of this education. The financing of apprenticeship-type continuing education should be arranged in the same way as that of apprenticeship training in continuing secondary-level training.</p> <p>The working group considers it important to enhance opportunities for the demonstration of prior learning for degree purposes through the development of the existing system of recognition of prior learning (known as RPL). No separate new competence-based qualification system should be created for higher education degrees.</p> <p>In the opinion of the working group, it is necessary to develop new extensive competence modules – special qualifications – in the continuing further education in cooperation with working life representatives for those who already possess a higher education degree. These special qualifications would be descriptions of competencies required in working life and they would be demonstrated in proficiency tests. These special qualifications should be linked to the research and knowledge profile of the higher education institution. Training to this kind of qualification can be acquired in many different ways: in apprenticeship-type continuing education, specialisation studies financed by the students themselves or their employers, fee-charging further education, in-service training paid by the employer and labour-market training, or as independent studies.</p> <p>The working group recommends better and more flexible opportunities for adults to study parts of degrees without going for the whole degree. It should be possible for students to study for parts of degrees as non-degree students and in the open university and polytechnic system. In addition, continuing further education could include courses in contents equivalent to degree modules as personnel training.</p>		
Other information		
Name and number of series Reports of the Ministry of Education, Finland 2008:38	ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-631-7 (PDF)
Number of pages 62	Language Finnish	Price
Distributed by		Degree of confidentiality public
Published by Ministry of Education		

Opetusministeriölle

Opetusministeriön asetti 9.6.2008 työryhmän jonka tehtävänä on ollut laatia ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen kesäkuussa 2008 tekemät linjaukset huomioonottaen selvitykset ja ehdotukset

- 1 ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen täydennyskoulutuksen, muun aikuiskoulutuksen sekä avoimen korkeakouluopetuksen kysynnän kehityksestä sekä kehittämistarpeista ja -toimenpiteistä
- 2 näyttötutkintojärjestelmän hyödyntämisestä korkeakoulutasoisessa täydennyskoulutuksessa sekä
- 3 oppisopimustyyppisen koulutuksen laajentamisesta korkeakoulutettujen täydennyskoulutukseen.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin johtaja Hannu Sirén ja varapuheenjohtajaksi johtaja Marita Savola opetusministeriöstä. Valmisteluryhmän jäseniksi nimettiin koulutuspoliittinen asiamies Simo Pöyhönen (AKAVA), koulutuspoliittinen asiantuntija Petri Lempinen (STTK), asiantuntija Tarja Tuominen (Elinkeinoelämän keskusliitto), johtaja Martti Pallari (Suomen Yrittäjät), finanssineuvos Asko Lindqvist (Valtion työmarkkinalaitos), rehtori Jorma Niemelä (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto, ARENE ry), pääsihteeri Liisa Savunen (Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto), pääsihteeri Hanna-Riikka Myllymäki (Yliopistojen aikuiskoulutusverkosto, UCEF) sekä neuvotteleva virkamies Timo Lähdesmäki (Työ- ja elinkeinoministeriö). Työryhmän sihteereinä toimivat ylitarkastaja Johanna Haahtela, ylitarkastaja Sanna Hirsivaara ja kehittämisspällikkö Jouni Kangasniemi opetusministeriöstä.

Työryhmä piti yhteensä seitsemän kokousta ja on raportoinut työn edistymisestä aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen johtoryhmälle. Valmistelutyön etenemisestä on informoitu työn kuluessa erikseen myös kokonaisuudistuksen johtoryhmässä olevia työelämän järjestöjä (Kunnallinen työmarkkinalaitos, MTK ja SAK) sekä opiskelijajärjestöjä.

Saatuana työnsä päätökseen valmisteluryhmä jättää esityksensä kunnioittavasti opetusministeriölle jatkotoimenpiteitä varten. Raportti sisältää Elinkeinoelämän keskusliiton lausuman.

Helsingissä 18.12.2008

Hannu Sirén

Johanna Haahtela

Sanna Hirsivaara

Jouni Kangasniemi

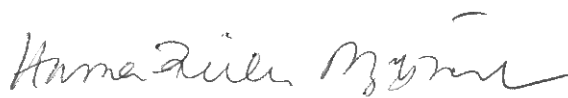
Petri Lempinen

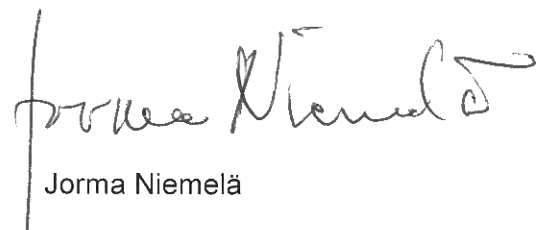
Asko Lindqvist

Timo Lähdesmäki

Hanna-Riikka Myllymäki

Jorma Niemelä

Martti Pallari

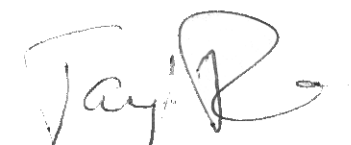
Simo Pöyhönen

Marita Savola

Liisa Savunen

Tarja Tuominen

Sisältö

1	Työn kansallinen ja kansainvälinen tausta	9
1.1	Aikuiskoulutuksen kokonaisuudistus	9
1.2	Korkeakoulujen rakenteellinen kehittäminen, lainsäädännön ja ohjauksen muutokset	10
1.3	Tutkintojen viitekehys ja osaamislähtöinen ajattelu	11
1.4	Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) keskeiset periaatteet	13
2	Koulutustarjonta ja aikuisten osallistuminen	15
2.1	Korkeakoulujen koulutustarjonnan muodot	15
2.1.1	Tutkintoon johtava koulutus	15
2.1.2	Muu koulutus	17
2.2	Työvoimapolitiittinen koulutus korkeakoulutuksen rahoitusmuotona	22
2.3	Korkeakoulujen aikuiskoulutuksen määrien kehittyminen	23
2.4	Korkeakoulutettujen aikuiskoulutuksen kysyntä ja kehittyminen	25
2.5	Työikäiselle aikuisväestölle suunnattujen koulutusmuotojen rahoitus	29
2.6	Työryhmän näkemys kysynnän kehityksestä ja suuntaamisen kehittämistarpeista	30
3	Näyttöjen ja oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen hyödyntäminen	32
3.1	Nykyiset järjestelmät	32
3.1.1	Oppisopimuskoulutus	32
3.1.2	Erilaiset näytöt	35
3.2	Työryhmän näkemys soveltamismahdollisuuksista korkeakoulutettujen aikuiskoulutuksessa	40
3.2.1	Oppisopimustyyppinen täydennyskoulutus	40
3.2.2	Osaamisen näytöt korkeakoulujen koulutuksessa	42
4	Korkeakoulujen aikuiskoulutuksen nykymuotojen kehittämistarpeet	46
4.1	Tutkintojen maksuttomuus ja niiden osien suorittamisen maksupolitiikka	47
4.1.1	Tutkinnot ovat maksuttomia korkeakouluissa	47
4.1.2	Tutkintojen osat	47
4.1.3	Täydennyskoulutus	49
4.2	Työryhmän näkemys kehittämistarpeista	50
4.3	Muutokset uudessa ohjausmallissa ja valmisteilla olevassa lainsäädännössä	52
5	Työryhmän ehdotukset ja jatko-toimenpiteet: Korkeakoulusektori vastaa tulevaisuudessa aikaisempaa paremmin työssäkäyvien osaamistarpeisiin	55
	Taulukot	58
	Liite. Lausuma	62

1 Työn kansallinen ja kansainvälinen tausta

1.1 Aikuiskoulutuksen kokonaisuudistus

Opetusministeriön asettaman ammatillisen aikuiskoulutuksen johtoryhmän (AKKU-johtoryhmä) valmistelun pohjalta pääministeri Vanhasen II hallitus hyväksyi 23.4.2008 aikuiskoulutusuudistuksen valmistelun periaatelinjaukset ja aikataulun. Hallituksen iltakoulussa hyväksyttyyn suunnitelmaan sisältyvät seuraavat erityisesti korkeakoulujen aikuiskoulutusta koskevat linjaukset:

- AKKU-johtoryhmä tekee korkeasti koulutettujen aikuiskoulutukseen sekä sen rahoitus pohjaan liittyvät mahdolliset ehdotukset uuteen yliopistolakiin kesäkuun 2008 loppuun mennessä. Osana VOS 2010 -uudistuksen valmistelua selvitetään ammattikorkeakoulujen aikuiskoulutusvoimavarat.
- Yliopistot ja ammattikorkeakoulut huolehtivat korkeakoulutettujen kattavista täydennyskoulutusmahdollisuuksista. Korkeakoulututkinnon suorittaneen henkilöstön lisä- ja täydennyskoulutuskysyntään vastataan pääosin ammatillisina erikoistumisopintoina ja täydennyskoulutusohjelmoina järjestettävällä koulutuksella. Myös näyttötutkintojärjestelmää voidaan hyödyntää lisä- ja täydennyskoulutuksessa. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tutkintokoulutusta kehitetään niin, että se tarjoaa riittävästi myös työikäisen aikuisväestön tarpeisiin vastaavia ja työn ohella tapahtuvaan opiskeluun soveltuvia koulutusmahdollisuuksia. Avoimen ammattikorkeakoulun ja yliopiston tarjontaa monipuolistetaan niin, että se vastaa nykyistä paremmin työelämän ja työikäisen aikuisväestön korkeakoulutasoisen aikuiskoulutuksen kysyntään.
- Yrityksissä ja julkisella sektorilla toimiville korkeakoulutetuille kehitetään vaihtoehtoksi oppisopimustyyppistä koulutusta. Akku-johtoryhmä esittää, että OPM asettaa työryhmän valmistelevaan esityksen oppisopimustyyppisen koulutuksen käytöstä korkeakoulujen täydennyskoulutuksessa. Työryhmän tulee tehdä esityksensä tammikuun 2009 loppuun mennessä.

AKKU-johtoryhmä julkaisi kesäkuussa 2008 väliraportin (OPM 2008:20), jossa esitettiin näkemyksiä korkeakoulutettujen kattavista täydennyskoulutusmahdollisuuksista sekä näkemyksiä yliopistolain valmistelu varten. Väliraportissa todetaan, että *“Yliopistot ja ammattikorkeakoulut huolehtivat korkeakoulutettujen kattavista täydennyskoulutusmahdollisuuksista. Korkeakoulututkinnon suorittaneen henkilöstön lisä- ja täydennyskoulutuskysyn-*

tään vastataan pääosin ammatillisina erikoistumisopintoina ja täydennyskoulutusohjelmina järjestettävällä koulutuksella. Myös näyttötutkintojärjestelmää voidaan hyödyntää lisä- ja täydennyskoulutuksessa. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tutkintokoulutusta kehitetään niin, että se tarjoaa riittävästi myös työikäisen aikuisväestön tarpeisiin vastaavia ja työn ohella tapahtuvaan opiskeluun soveltuvia koulutusmahdollisuuksia. Avoimen ammattikorkeakoulun ja yliopiston tarjontaa monipuolistetaan niin, että se vastaa nykyistä paremmin työelämän ja työikäisen aikuisväestön korkeakoulutasoisen aikuiskoulutuksen kysyntään.” Lisäksi väliraportissa esitetään ehdotuksia valmisteilla olevaan yliopistolakiin.

AKKU-johtoryhmän työn tueksi perustettiin vuoden 2008 aikana seuraavat valmisteluryhmät: etuusjaosto, rahoitusjaosto, tarjontajaosto, aluehallintojaosto, maahanmuuttoa koskeva työryhmä sekä korkeakoulutusta ja korkeakoulujen aikuiskoulutustarjontaa pohitiva työryhmä. Jaostot ja työryhmän tekevät toimeksiantonsa mukaisesti AKKU-johtoryhmälle keskeiset ehdotukset syksyn 2008 ja alkukevään 2009 aikana. Tavoitteena on kokonaisuudistuksen toimeenpano tammikuusta 2010 lähtien. Käsillä oleva raportti on korkeakoulutustyöryhmän näkemys keskeisistä kehittämistarpeista AKKU-johtoryhmälle.

1.2 Korkeakoulujen rakenteellinen kehittäminen, lainsäädännön ja ohjauksen muutokset

Opetusministeriö julkaisi Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen suuntaviivat 2008–2011 maaliskuussa 2008. Korkeakoulujen kanssa on sovittu, että ne uudistavat strategiansa vuoteen 2010 mennessä. Strategioissaan korkeakoulut ottavat kantaa rakenteellisen kehittämisen suuntaviivoihin, kansalliseen innovaatiostrategiaan ja innovaatiojärjestelmän kehittämiseen, korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiaan sekä aikuiskoulutuksen kokonaisuudistukseen. Uudet korkeakoulurakenteet ovat käytössä pääosin vuoteen 2012 mennessä.

Kokonaisuuteen liittyy yliopistojen taloudellisen ja hallinnollisen autonomian laajentaminen, hallituksen esitys uudeksi yliopistolaiksi, ammattikorkeakoululain valmistelu sekä korkeakoulujen rahoitus- ja ohjausjärjestelmän muutos.

Yliopistolaki

Hallituksen esityksessä yliopistolaiksi yliopistojen taloudellista ja hallinnollista autonomiaa lisäämällä vahvistetaan yliopistojen strategista tavoitteenasettelua, jota tuetaan johtamisjärjestelmien uudistamisella ja yliopistojen joustavammalla toimintatavalla. Vahvemmillä ja itsenäisemmällä yliopistoilla on edellytykset menestyä myös kansainvälisessä toiminnassa.

Esityksellä lisättäisiin yliopistojen taloudellista autonomiaa muodostamalla nykyisin valtion tilivirastoina toimivista yliopistoista itsenäisiä julkisoikeudellisia laitoksia. Uudella yliopistolailla säädettäisiin yliopistojen uudesta oikeushenkilöasemasta, hallinnosta, toiminnan rahoituksesta ja ohjauksesta sekä yliopistojen tutkimukseen ja opetukseen, opiskelijoihin ja henkilöstöön liittyvistä seikoista. Uuden yliopistolain mukaisilla yliopistoilla olisi edelleen perustuslaissa turvattu itsehallinto.

Aikuiskoulutuksen järjestämisen kannalta olennaista on, että esityksen mukaiset julkisoikeudelliset laitokset ja säätiölain mukaiset säätiöt ovat itsenäisiä oikeushenkilöitä ja siten valtion budjettitalouden ulkopuolella. Niille osoitetaan kuitenkin vuosittain valtion talousarvion kautta rahoitusta yliopistolaissa annettujen tehtävien suorittamista varten siten, että valtion rahoitusvastuu yliopistojen julkisen tehtävän hoitamisesta säilyy, valtion rahoituksen reaalitaso ei heikkene ja tarkemmin määriteltyihin valtakunnallisiin ja muihin erityistehtäviin voidaan osoittaa harkinnanvaraista rahoitusta. Rahanjakomalli palkitsee

Uudessa oikeushenkilömuodossa toimivat yliopistot saavat rahoitusta valtion lisäksi yliopiston liiketoiminnasta, lahjoituksista ja mahdollisista pääomatuloista. Yliopistoille on jo aiemmin mahdollistettu tutkintoon johtavan tilauskoulutuksen järjestäminen. Nyt ehdotetaan lisäksi mahdollisuutta periä maksuja maisteriohjelmiin osallistuvilta Euroopan talousalueen ulkopuolisten valtioiden kansalaisilta.

11

Muita EQF:ään liittyviä hankkeita ovat Europass (liikkuvuusasiakirjat), Ploteus (opiskelua koskeva nettipalvelin), laadunvarmistuksen alan yhteistyö, perustaidot (key competencies), ohjaus ja neuvonta sekä nonformaalin ja informaalin opitun tunnustaminen. EQF:n vertailutasoilla on myös yhteys ammattipätevyyksien tunnustamista koskevaan direktiiviin ja siinä määriteltyihin tasoihin.

Yksilön kannalta toimivan osaamisen ja tutkintojen viitekehyksen tulisi edistää esimerkiksi henkilökohtaisten opintopolkujen rakentamista. Tämä edellyttää käytännönläheistä lähestymistapaa, jossa henkilö voi sijoittaa elämänkaaren eri vaiheissa muodollisessa koulutuksessa, työssä tai muussa yhteydessä hankitun osaamisensa mielekkäällä tavalla viitekehykseen. Työelämän kannalta puolestaan on oleellista, että uusien työntekijöiden rekrytoinnin yhteydessä voidaan arvioida henkilön osaamista, tietoja ja taitoja. Yhtä tärkeää on jo työssä olevien osaamisen tunnistaminen ja henkilöstön osaamisen jatkuva kehittäminen.

Korkeakoulut tarvitsevat toimivaa järjestelmää esimerkiksi opiskelijoiden aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa. Tutkintojen viitekehyksen tulisi edistää ulkomaalaisten opiskelijoiden ja ulkomaille lähtevien opiskelijoiden aiempien opintojen ja osaamisen tunnistamista, opintojen suunnittelua ja toteuttamista. Viitekehystä voi olla hyötyä kansainvälisen liikkuvuuden edistämisessä sekä opintojen aikana että valmistumisen jälkeen.

Viranomaisten kannalta tärkeitä tavoitteita ovat opiskelijoiden ja tutkinnon suorittaneiden liikkuvuuden edistäminen sekä koulutusjärjestelmien toimivuuden ja tehokkuuden seuranta, arviointi ja kehittäminen. Eurooppalaisen viitekehyksen suunnittelussa haasteellista on keskinäisen luottamuksen rakentaminen eri maiden koulutuksen järjestäjien ja opetusviranomaisten kesken.

Kun EQF tulevaisuudessa toimii Euroopassa, siirtää se painopistettä opetuksen rakenteista koulutuksen tuottamien tietojen, taitojen ja kompetenssien tarkasteluun. Se kuvastaa koko eurooppalaisen koulutuspolitiikan uutta suuntaa. Tutkintojen ja pätevyyksien kansallisuus ja hankintatapa menettävät merkityksensä ja yksilön eri tavoin hankkima osaaminen ja pätevyys on kyettävä asettamaan kokonaisuudessaan jollekin EQF:ssä esitellylle tasolle. EQF-suosituksen yhtenä keskeisenä tavoitteena on, että se antaa uusia työkaluja aiemmin ja muualla hankitun osaamisen tunnustamiseen. Erityisen tärkeää tämä on työelämässä jo olevien aikuisten kannalta.

Kansallinen valmistelu

Nykyinen suomalainen tutkintojärjestelmä koostuu opetushallinnon alaisen koulutusjärjestelmän tutkinnoista ja muutamista muiden hallinnonalojen tutkinnoista. Koulutusjärjestelmän tutkintoja ovat ylioppilastutkinto, ammatillinen perustutkinto, ammattitutkinto, erikoisammattitutkinto, ammattikorkeakoulututkinto, ylempi ammattikorkeakoulututkinto, alempi ja ylempi korkeakoulututkinto (kandi- ja maisteritutkinnot) sekä tieteelliset jatkotutkinnot. Muiden hallinnonalojen tutkintoja ovat esim. vankeinhoidon perustutkinto, poliisin perustutkinto ja pelastajan tutkinto.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2007–2012 mukaan suomalaisen tutkintojärjestelmän toimivuutta ja selkeyttä parannetaan valmistelemalla tutkintojen tuottaman ja muun osaamisen kuvaamiseen perustuva kansallinen viitekehys vuoteen 2010 mennessä. Kansallisella tutkintojen viitekehyksellä tarkoitetaan välinettä, jolla tutkinnot kuvataan ja luokitellaan osaamisen kautta ja sijoitetaan EQF-tasolle. Kansallisen viitekehyksen tavoitteena on parantaa tutkintojen kansainvälistä vertailtavuutta, edistää aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista ja elinikäistä oppimista.

Opetusministeriö asetti elokuussa 2008 työryhmän, jonka tehtävänä on kesäkuuhun 2009 mennessä tehdä ehdotus kansallisesta tutkintojen ja osaamisen viitekehyksestä. Työryhmän tulee kuvata viitekehyksen tasot osaamisena sekä periaatteet, joiden mukaisesti tutkinnot tulee sijoittaa kansallisen viitekehyksen ja EQF-viitekehyksen tasoille ja tehdä ehdotus tutkintojen sijoittelusta viitekehyksiin.

1.4 Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) keskeiset periaatteet

Koulutusjärjestelmien sekä koulutuksen ja työelämän välisen liikkuvuuden edellytysten lisäämiseksi EU- ja Bologna -yhteistyössä, mutta myös OECD-yhteistyössä aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen on ollut keskeinen koulutuspoliittinen teema lähi-vuosina. Opetusministeriön työryhmä julkaisi muistion Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa (2007:4) tammikuussa 2007 ja antoi siinä suosituksia yhteisiksi valtakunnallisiksi periaatteiksi. Suosituksissa tunnustamisjärjestelmäksi todetaan, että kullakin korkeakoululla tulee olla yhdenmukainen, luotettava ja läpinäkyvä järjestelmä tunnustamiseksi. Tällä hetkellä tunnustamiskäytännöt vaihtelevat korkeakouluittain hyvin paljon.

Korkeakoulun tunnustamisjärjestelmää sovelletaan korkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa, mutta myös ulkomailla hankitun osaamisen tunnustamiseen, ja sitä voidaan soveltaa myös muuhun korkeakoulun järjestämään koulutukseen (esim. avoimen yliopiston ja avoimen ammattikorkeakoulun tarjoamaan koulutukseen). Korkeakoulu vastaa tutkinnon laadusta, eikä sillä ole velvoitetta arvioida muiden kuin omien opiskelijoidensa tai opiskelijaksi hakeutuneiden osaamista.

Keskeisiä työryhmän muotoilemia yhteisiä AHOT-periaatteita ovat myös seuraavat asiat:

- Tunnustaminen on opiskelijan oikeus, mutta opiskelijalla myös vastuu se käynnistämisestä.
- Tunnustaminen ja arviointiperusteet perustuvat osaamislähtöiseen ajattelutapaan (opetussuunnitelmissa kuvattu osaamistavoitteet, joissa otetaan huomioon EQF).
- Liikkuvuutta sekä koulutuksen ja työelämän vuorottelua edistetään.
- Arviointi on yhdenmukaista ja perustuu korkeakouluissa päätettyihin linjauksiin.
- Kokonaisten tutkintojen tunnustaminen perustuu virallisesti tunnustetun oppilaitoksen antamaan tutkintotodistukseen.
- Opintasuoritusten vanhenemisesta päätetään korkeakoulujen alakohtaisessa yhteistyössä. Kokonainen tutkinto ei kuitenkaan vanhene.
- Korkeakoulut määrittelevät, miten suuri osa tutkinnosta tulee olla tutkinnon myöntävässä korkeakoulussa suoritettua. Tutkintoa ei voi suorittaa kokonaan osaamisella, joka on hankittu muualla kuin muodollisessa koulutuksessa.
- AHOT:n perusteella hyväksi luetuista osioista voidaan antaa arvosana, ja osiot ovat samanarvoisia omassa korkeakoulussa suoritettujen opintojen kanssa.
- Päätöksenteko perustuu asiantuntijuuteen ja luettavaan dokumentointiin.

Hyviksi käytännöiksi korkeakouluille suositettiin seuraavaa:

- Korkeakoulut laativat kuvaukset AHOT-järjestelmästä
- Kuvaus tulee olla helposti saatavissa ja osana ohjauksen kokonaissuunnitelmaa
- Henkilökohtaisia opintosuunnitelmia hyödynnetään
- Korkeakoulut ottavat käyttöön ja kehittävät menetelmiä (esim. portfolio, näytöt), joilla opiskelija voi todistaa osaamistaan hyväksi luvun saamiseksi ja/tai joilla opiskelijan aikaisempi osaaminen voidaan ottaa huomioon opintojakson suoritustavassa ja laajuudessa.

Jatkotyöksi työryhmä ehdotti, että tunnustamisjärjestelmän kehittämisen käytäntöjä tarkennetaan ja kehitetään alakohtaisessa yhteistyössä. Yliopistojen rehtorineuvosto ja Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto asettivat työryhmän pohtimaan jatkotyötä ja yleisiä suosituksia korkeakoulusektorille keväällä 2008. Rehtorineuvostot tulevat antamaan suosituksia korkeakouluille aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosesseista ja mekanismeista sekä eri toimijoiden rooleista ja vastuunjaosta. Korkeakoulujen opetussuunnitelmien kehittäminen osaamistavoitteiden kuvaamiseksi ja koulutusalaakohtaiset sekä siirtymistä korkeakoulujen sisällä ja välillä koskevat ratkaisut vaativat vielä lisäselvityksiä, joiden toteuttamiseksi raportissa esitetään suosituksia. Rehtorineuvostojen hankkeen raportti valmistuu alkuvuodesta 2009.

2 Koulutustarjonta ja aikuisten osallistuminen

Tässä luvussa esitellään koulutustarjontaa, jota työelämässä oleva aikuisväestö voi hankkia korkeakoulututkinnon tai muun koulutuksen suorittamiseksi ja koulutusta, jota työelämässä olevat korkeakoulutetut voivat hyödyntää. Korkeakoulujen tutkintoon johtava koulutus käsitellään lyhyesti ja painotus on työikäisten käyttämillä muilla koulutusmuodoilla ja -opinnoilla.

2.1 Korkeakoulujen koulutustarjonnan muodot

2.1.1 Tutkintoon johtava koulutus

Ammattikorkeakoulut

Aikuiskoulutus on lain mukaan yksi ammattikorkeakoulun tehtävistä. Ammattikorkeakoulujen ammattikorkeakoulun perustutkinto (ammattikorkeakoulututkinto) on ensimmäisen syklin tutkinto. Ammattikorkeakoulututkinnon voi suorittaa myös erityisesti aikuisille suunnattuna ja toteutettuna koulutuksena. Ammattikorkeakoululaki ja -asetus eivät säätele ammattikorkeakoulututkinnon suuntaamisesta aikuisille ja nuorille. Tutkintoon johtavan aikuiskoulutuksen tavoitteet otetaan huomioon ammattikorkeakoulujen tavoitesopimuksissa.

Ammattikorkeakoulujen toisen syklin tutkinto, ylempi ammattikorkeakoulututkinto, on suunnattu ja toteutettu työikäiselle aikuisväestölle. Ammattikorkeakoululain mukaan opiskelijaksi ottamisen vaatimuksena ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin on perustutkinnon tai muun soveltuvan korkeakoulututkinnon lisäksi kolmen vuoden työkokemus. Tutkinnon tavoitteena ovat mm. työelämän kehittämisen edellyttämät laajat ja syvälliset tiedot alalta. Tutkintoon johtava koulutus on opiskelijalle maksutonta. Korkeakouluilla on mahdollisuus myöntää hyväksilukuja opinnoista aiemmin hankitun osaamisen perusteella.

Yliopistot

Yliopistojen tutkintoihin johtavasta koulutuksesta ei ole säätelyä, joka ohjaisi sen toteuttamiseen ja suuntaamiseen erikseen nuorille ja työelämässä oleville aikuisille. Yliopistojen

ensimmäisen syklin tutkinto (Bolognan prosessin mukainen määritelmä) on yleensä kandidaatintutkinto ja toisen syklin tutkinto yleensä maisterin tutkinto. Yliopistojen maisteriohjelmia voidaan suunnitella myös erityisesti työikäisen aikuisväestön osaamistarpeisiin. Kolmannen syklin tutkintoja ovat lisensiaatin- ja tohtorin tutkinnot, jotka ovat tieteellisiä jatkotutkintoja. Korkeakouluilla on mahdollisuus myöntää hyväksilukuja opinnoista aiemmin hankitun osaamisen perusteella.

Yliopistojen tutkintoon johtavasta koulutuksesta tässä tarkastellaan tarkemmin erikoistumiskoulutusta, joka on muodoltaan ja tavoitteiltaan lähempänä muita työelämässä olevien aikuisten hyödyntämiä koulutusmuotoja: se suoritetaan korkeakoulututkinnon jälkeen ja siinä pyritään erikoisosaamisen syventämiseen.

Erikoistumiskoulutuksien alat liittyvät sosiaali- ja terveydenhuoltoon ja ne suoritetaan korkeakoulututkinnon pohjalta. Erikoispsykologin koulutus, erikoispuheterapeutin koulutus, terveydenhuollon luonnontieteellinen erikoistumiskoulutus, proviisorin erikoistumiskoulutus sekä erikoissosiaalityöntekijän koulutus ovat lisensiaatintutkintoon sisältyviä erikoistumiskoulutuksia. Farmaseutin erikoistumiskoulutus suoritetaan alemman korkeakoulututkinnon pohjalta. Erikoislääkärin, erikoiseläinlääkärin ja erikoishammaslääkärin tutkintoon johtavista koulutuksista säädetään erikseen opetusministeriön asetuksessa yliopistojen koulutusvastuun täsmentämisestä, yliopistojen koulutusohjelmista ja erikoistumiskoulutuksista (568/2005).

Erikoistumiskoulutukseen kuuluu järjestelmällinen teoreettinen ja käytännöllinen syventyminen erikoisalaan, lisensiaatintutkimus omalta erikoisalalta ja erikoisalan ohjattu työkokemus. Lisensiaatin tutkintoon sisältyvän erikoistumiskoulutuksen tavoitteena on, että opiskelija perehtyy hyvin omaan erikoisalaansa ja saavuttaa kyvyn toimia itsenäisesti omalla erikoisalallaan.

Koulutukset ovat opiskelijoille maksuttomia. Erikoistumiskoulutuksille ei ole erillistä osuutta yliopistojen rahoitusmallissa, mutta niitä järjestäviä verkostoja ja hankkeita on tuettu erikseen. Myöskään erikois- ja erikoishammaslääkärikoulutuksesta ei jaeta tutkintotavoiterahoitusta. Lääkäri- ja hammaslääkärikoulutuksen kustannusten korvaamiseksi on yliopistosairaaloille ja muille terveydenhuollon yksiköille maksettu erityistä valtionosuutta (ns. koulutus-EVO) sosiaali- ja terveysministeriöstä vuodesta 1972 lähtien, jonka periaatteessa pitäisi kattaa koulutuksesta aiheutuvat kustannukset.

Useamman kuin yhden korkeakoulututkinnon suorittaminen

Useampaa kuin yhden tutkinnon suorittamista voidaan lähestyä kolmella tapaa. Opiskelijat voivat suorittaa kahta eri tutkintoa yhtä aikaa, tutkintoja voidaan tehdä useampi peräkkäin tai keskeytyneitä opintoja jatketaan hakemalla uudessa aineessa uusi opinto-oikeus.

Tilastokeskuksen luokittelemia alemman korkeakoulututkinnon suorittavia uusia opiskelijoita oli vuonna 2005 yhteensä 17 125, joista 0,7 prosentilla oli alempi korkeakoulututkinto, 2,1 prosentilla ylempi korkeakoulututkinto ja 5,2 prosentilla ammattikorkeakoulututkinto.

Vuonna 2006 yliopistojen kaikista uusista opiskelijoista 3,2 prosentilla, joka on 632 henkilöä, oli ennestään ylempi korkeakoulututkinto. Ammattikorkeakoulututkinto oli pohjakoulutuksena yliopistoissa aloittaneista 9,2 prosentilla (1848 henkilöä), joka kertoo osin kaksiportaisen tutkintojärjestelmän tarjoamasta mahdollisuudesta siirtyä ensimmäisen syklin amk-tutkinnosta toisen syklin maisteritutkintoon. Ammattikorkeakouluissa ylempi korkeakoulututkinto oli tilastojen mukaan pohjakoulutuksena 0,9 prosentilla (321 henkilöä) ja 2,4 prosenttia suoritti toista ammattikorkeakoulututkintoa (856 henkilöä)

Saatavissa ei ole tällä hetkellä kattavaa tietoa siitä kuinka paljon korkeakouluissa on opiskelijoita, joilla on useamman tutkinnon suoritusoikeus. Tilastokeskus tilastoi opiskelijan korkeakoulun sisällä opiskelijaksi vain yhteen kertaan, joten yhtenäistä tietoa samanaikaisista tutkinto-oikeuksista ei ole. Korkeakouluittain tieto on saatavissa.

Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden aikaisemmista tutkinnoista sen sijaan on tietoa. Vuonna 2006 valmistui yhteensä 13 128 henkilöä ylempään korkeakoulututkintoon. Ylempi korkeakoulututkinto oli näistä jo aiemmin 478 henkilöllä eli 3,6 prosentilla ja ammattikorkeakoulututkinto 867 henkilöllä eli 6,6 prosentilla.

Tampereen yliopisto teki vuonna 2007 selvityksen yliopistoonsa hakeneista ja selvityksen johtopäätös oli, että Tampereen yliopistoon hakee huomattavan paljon opiskelijoita, jotka ovat jo kirjoilla yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa tai ovat suorittaneet niissä tutkintoja. Tällaiset korkeakouluopintoja jo hankkineet opiskelijat hakevat erillisvalintojen lisäksi runsaasti myös kesän päävalintojen yhteydessä (30,5 % päävalintojen hakijoista).

2.1.2 Muu koulutus

Ammattikorkeakouluissa järjestetään tutkintoon johtavan koulutuksen lisäksi ammatillisia erikoistumisopintoja, ammatillista opettajankoulutusta, avointa ammattikorkeakouluopetusta ja muuta täydennyskoulutusta. Yliopistoissa järjestetään tutkintoon johtavan koulutuksen lisäksi avointa yliopisto-opetusta ja täydennyskoulutusta. Lisäksi perustutkintoon kuuluvia opintoja voi suorittaa erillisellä opinto-oikeudella.

Korkeakoulujen aikuiskoulutuksesta, työelämässä olevien aikuisten hyödyntämistä koulutusmuodoista ja tutkintoa täydentävän koulutustarjonnan muodoista ei ole omaa erillistä lainsäädäntöä. Koulutuksen järjestämistä määrittelevät eri lait ja asetukset, lakien perustelut, opetusministeriön erilaisissa asioissa antaman päätökset, tulos- ja tavoitesopimukset, informaatio-ohjaus ja vakiintuneet käytännöt. Säätely ei kohdistu koulutusorganisaatioihin, vaan toiminnan muotoihin, (esim. avoimen korkeakouluopetuksen opetussuunnitelma-perustaisuus) sekä perittävien maksujen ja opetusministeriön rahoituksen perusteisiin.

Ammattikorkeakoulut

Avoim ammattikorkeakouluopetus

Kaikki ammattikorkeakoulut järjestävät avointa ammattikorkeakouluopetusta. Avointa ammattikorkeakouluopetusta on järjestetty vuodesta 1998. Opetusministeriö määrittelee päätöksessään ammattikorkeakoulujen avustuksesta avointa ammattikorkeakoulua seuraavasti: "Opiskelu avoimessa ammattikorkeakoulussa on avointa iästä ja pohjakoulutuksesta riippumatta. Opiskelu avoimessa ammattikorkeakoulussa antaa henkilölle mahdollisuuden opiskella ammattikorkeakoulututkintoon kuuluvia tai muita vastaavia koulutuksen osia. Avoimessa ammattikorkeakoulussa tarjottavat opinnot ovat ammattikorkeakoulun hyväksymien opetussuunnitelmien mukaisia opintoja. Harjoittelu, opinnäytetyöt eivätkä ylempien ammattikorkeakoulututkintojen opinnot tai ammatilliset erikoistumisopinnot ole avoimen ammattikorkeakouluopetuksen rahoituksen piirissä." Ammattikorkeakoulut voivat ottaa avoimen ammattikorkeakouluopetuksen suoritukset huomioon opiskelijavalmiinsaansa, jolloin sitä voidaan käyttää polkuna ammattikorkeakoulun tutkintoon johtavaan koulutukseen.

Ammattikorkeakouluilla on oikeus periä opetuksesta opiskelijalta maksu enintään koulutuksen järjestämisestä aiheutuneiden todellisten kustannusten mukaan. Jos ammatti-

korkeakoulu saa avoimeen ammattikorkeakouluopetukseen tai ammattikorkeakoululain 17 §:ssä tarkoitettuun muuhun aikuiskoulutukseen julkista rahoitusta, maksu määrätään koulutuksen järjestämisestä aiheutuneiden todellisten kustannusten mukaan ja maksun suuruutta laskettaessa julkinen rahoitus otetaan vähennyksenä huomioon. Opiskelijoilta perittävät maksut vaihtelevat ammattikorkeakoulujen kesken, eikä niiden määräytymisen periaatteista ole muuta yhtäläistä säätelyä. Opetusministeriö tuki avoimen ammattikorkeakoulun toimintaa vuonna 2008 yhteensä 3 500 000 euroa.

Ammatilliset erikoistumisopinnot

Ammatilliset erikoistumisopinnot ovat ammattikorkeakoulututkintoon pohjautuvia laajoja täydennyskoulutusohjelmia. Opisto- ja korkea-asteen tutkinnon suorittamisen jälkeen ammattikorkeakouluissa voi suorittaa ammatillisia erikoistumisopintoja. Erikoistumisopintojen laajuus on 30–60 opintopistettä (20–40 opintoviikkoa).

Ammattikorkeakoulut päättävät ammatillisten erikoistumisopintojen sisällöistä ja opetussuunnitelmista ammattikorkeakoululle määrätyn koulutustehtävän rajoissa. Opiskelijalta erikoistumisopinnoista voidaan periä enintään 168 euron suuruinen maksu lukuvuodessa. Ammattikorkeakoulut järjestävät ammatillisia erikoistumisopintoja tavoitesopimuksissa sovittujen aikuisopiskelijamäärien rajoissa. Arvio ammatillisten erikoistumisopintojen vuoden 2007 rahoituksen tasosta on noin 9 milj. euroa.

Ammatillinen opettajankoulutus

Ammatilliset opettajankoulutusopinnot järjestetään opettajankoulutusohjelmana. Ammatillinen opettajankoulutus on ammattikorkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten opettajille ja opettajiksi aikoville suunnattua koulutusta, joka tuottaa yleisen pedagogisen kelpoisuuden. Pääsyvaatimuksena ammatilliseen opettajankoulutukseen on sellainen koulutus ja työkokemus, joka vaaditaan ammattikorkeakoulun tai ammatillisen oppilaitoksen opettajan virkaan. Opintojen laajuus on 60 opintopistettä (aiemmin 40 opintoviikkoa) Osa-aikaisesti suoritettaviksi tarkoitettut opettajankoulutusopinnot on suoritettava kolmessa vuodessa ja muuten vuotta niiden laajuutta pidemmässä ajassa. Ammattikorkeakoulujen oikeudesta antaa ammatillista opettajankoulutusta säädellään valtioneuvoston asetuksella. Opinnot ovat opiskelijoille maksuttomia.

Täydennyskoulutus

Ammattikorkeakoululain mukaan ammattikorkeakoulut voivat järjestää koulutustehtävänsä puitteissa myös muuta aikuiskoulutusta. Ammattikorkeakoulut järjestävät myös muuta täydennyskoulutusta, mm. lyhytkursseja, tilattua koulutusta asiakkaiden tarpeiden mukaan, henkilöstökoulutusta, omaehtoista ja työvoimapolitiittista koulutusta. Ammattikorkeakoulut nimeävät joskus osan koulutustuotteistaan erikoistumiskoulutukseksi (vrt. yliopistojen erikoistumiskoulutus 2.1.1).

Ammattikorkeakoulujen järjestämään muuhun täydennyskoulutukseen ei ohjata budjettirahoitusta. Valtioneuvoston asetuksen ammattikorkeakoulujen opetuksesta perittävien maksujen perusteista (354/2003) mukaan, jos saa ammattikorkeakoulu muuhun aikuiskoulutukseen julkista rahoitusta, maksu määrätään koulutuksen järjestämisestä aiheutuneiden todellisten kustannusten mukaan ja maksun suuruutta laskettaessa julkinen rahoitus otetaan vähennyksenä huomioon. Asetuksen mukaan maksujen perusteina käytettäviä

todellisia kustannuksia laskettaessa otetaan huomioon kustannukset, joita käytetään määriteltäessä valtion maksuperustelain (150/1992) 6 §:ssä tarkoitettua suoritteiden omakustannusarvoa.

Yliopistot

Avoimien yliopisto-opetus

Yliopistolain mukaan yliopistot voivat järjestää avointa yliopisto-opetusta. Avoimen yliopisto-opetuksen muodosta on maininta yliopistojen suoritteista perittävistä maksuista annetun opetusministeriön asetuksen, jäljempänä maksuasetuksen (737/2007) taustamuistiossa, jonka mukaan se on koulutuksellista tasa-arvoa edistämään luotu avoin opintojärjestelmä, jossa voi pohjakoulutuksesta riippumatta osallistua yliopistojen opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen. Yliopistot toteuttavat avointa yliopisto-opetusta joko järjestämällä sen itse tai yhteistyössä muiden oppilaitosten kanssa.

Avoimen yliopisto-opetuksen järjestämisessä ei ole koulutusaloittaista säätelystä, vaan yliopistot päättävät itse, mitä kursseja ja opintokokonaisuuksia järjestetään myös avoimena yliopisto-opetuksena. Opintosuoritukset vastaavat yliopistojen perusopetuksen suorituksia ja tarjonta painottuu perusopintojen ja jonkin verran myös aineopintojen järjestämiseen. Avoin yliopisto-opetus voi olla tapa aloittaa yliopistotutkinnon suorittaminen, hankkia yliopistotasoisia koulutusta tai laajentaa jo suoritettua tutkintoa muihin oppiaineisiin ja opintokokonaisuuksiin. Opetusministeriön ja yliopistojen välisissä tulossopimuksissa on asetettu tavoitteet avoimien yliopisto-opintojen kautta tapahtuvalle hakeutumiselle tutkintoon johtavaan koulutukseen.

Avoimen yliopisto-opetuksen järjestämistä varten yliopistoille jaettu rahoitus on ollut vuosittain 13 000 000 euroa. Yliopistojen lisäksi avointa yliopisto-opetusta järjestävät erityisesti vapaan sivistystyön oppilaitokset yhteistyössä yliopiston kanssa. Tätä kautta osa vapaan sivistystyön rahoituksesta suuntautuu avoimen yliopisto-opiskelun järjestämiseen. Näin suunnatun rahoituksen tasosta ei ole arvioita, mutta opiskelijamääristä on laskutavan mukaan 35–45 % muussa kuin yliopiston järjestämässä koulutuksessa.

Maksuasetuksen mukaan avoimeen yliopisto-opetukseen liittyvä opetus ja siihen liittyvät kuulustelut ovat koulutus- ja kulttuuritoimintaan liittyvistä syistä maksuttomia, mutta avoimen yliopisto-opetuksen järjestämiseen liittyvistä opiskelijapalveluista, opetuksen erityisjärjestelyistä ja oppimateriaaleista peritään maksu omakustannusarvon mukaan. Esimerkiksi Helsingin avoimen yliopiston vuoden 2008 budjetoitu opiskelijamaksujen osuus kuluista on noin 23 %. Vapaan sivistystyön oppilaitokset saavat periä myös avoimia yliopisto-opintoja suorittavilta opiskelijoilta lisäksi muita maksuja, mikä nostaa kurssien hintaa.

Erilliset opinto-oikeudet

Yliopistot voivat myöntää henkilölle, jolla ei ole tutkinnonsuorittamisoikeutta yliopistossa, ajallisesti ja sisällöllisesti rajatun oikeuden suorittaa erillisiä opintoja. Erilliset opinto-oikeudet ovat yliopistojen vakiintunut käytäntö, joka mainitaan maksuasetuksessa. Tällöin opiskelija opiskelee yleensä perustutkinto-opiskelijoiden ryhmässä.

Näistä opinnoista yliopistot saavat maksuasetuksen mukaan periä opiskelijalta samantyyppisiä maksuja kuin avoimesta yliopistosta. Poikkeuksena tästä on yliopistojen tutkinnoista annetun valtioneuvoston asetuksen (794/2004), jäljempänä tutkintoasetus, 19 §:ssä sääde-

tyt opettajankoulutusopinnot, kun niitä suoritetaan erillisinä opintoina pätevyyden hankkimista varten.

Erikoistumisopinnot

Korkeakoulututkintojen järjestelmästä annetun asetuksen (464/1998) mukaan yliopistojen erikoistumisopinnot ovat tutkintojärjestelmää täydentäviä, ammatillista kehittymistä edistäviä opintoja, joita yliopistot järjestävät vähintään 20 opintoviikon laajuisena täydennyskoulutuksena korkeakoulututkinnon suorittaneille ja muille riittävät opiskeluvalmiudet omaaville. Näitä erikoistumisopintoja eivät ole opinnot, joiden tavoitteista säädetään yliopistojen tutkinnoista annetuissa asetuksissa. Yliopisto tai ammattikorkeakoulu antaa todistuksen erikoistumisopinnot hyväksyttävästi suorittaneille. Rahoituksen ja maksujen suhteen yliopistojen erikoistumisopinnot ovat samassa asemassa kuin muukin täydennyskoulutus ja ne ovat liiketaloudellisin perustein hinnoiteltavia.

Opettajankoulutuksen opinnot

Tutkintoasetuksessa säädetään opettajankoulutusopinnoista. Opettajankoulutuksen opinnot ovat 1) varhaiskasvatuksen tehtäviin ja esiopetukseen ammatillisia valmiuksia antavat opinnot; 2) perusopetuksessa opetettavien aineiden ja aihekokonaisuuksien monialaiset opinnot, jotka antavat ammatillisia valmiuksia perusopetuslain (628/1998) 11 §:n mukaan perusopetuksen oppimäärään kuuluvien kaikille yhteisten aineiden opettamiseen; 3) erityisopetuksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot; 4) oppilaanohjauksen ja opinto-ohjauksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot; 5) opettajan pedagogiset opinnot, jotka ovat didaktisesti painottuneita ja ohjattua harjoittelua sisältäviä kasvatustieteellisiä opintoja ja jotka voivat suuntautua erityisesti perusopetuksen, lukion, ammatillisen koulutuksen tai aikuiskoulutuksen tehtäviin; sekä 6) aineenopettajan koulutukseen kuuluvat opetettavan aineen opinnot, jotka ovat perusopetuksen, lukion tai muun koulutuksen opetukseen kuuluvan oppiaineen hallintaa edistäviä opintoja.

Kohdissa 1–5 tarkoitetut opinnot ovat vähintään 60 opintopisteen laajuisia opintoja, joita järjestävät ne yliopistot, joilla on kasvatustieteellisen alan koulutusvastuu. Kohdassa 5 tarkoitettu harjoittelu suoritetaan harjoittelukoulussa, muussa yliopiston hyväksymässä oppilaitoksessa tai muulla yliopiston hyväksymällä tavalla. Aineenopettajan opetettavan aineen opintoja voi tutkinnon suorittamisen jälkeen suorittaa avoimessa yliopistossa.

Osa opettajankoulutuksen opinnoista kuuluu pakollisina tiettyihin opetus- ja kasvatusalaa liittyviin tutkintoihin. (ks. tarkemmin asetus) Kohtien 1–5 opettajankoulutuksen opintoja voidaan sisällyttää kasvatustieteen kandidaatin ja maisterin tutkintojen lisäksi muuhun soveltuvaan alempaan ja ylempään korkeakoulututkintoon tai niitä voidaan suorittaa myös erillisinä tutkinnon suorittamisen jälkeen. Opettajankoulutuksen opinnot ovat maksuasetuksen mukaan koulutus- ja kulttuuritoimintaan liittyvistä syistä maksuttomia silloin, kun ne liittyvät yksittäisille opiskelijoille järjestettyyn koulutukseen.

Täydennyskoulutus

Yliopistolain mukaan yliopistot voivat järjestää täydennyskoulutusta. Maksuasetuksen mukaan yliopiston täydennyskoulutus on palvelu, joka ei ole valtion maksuperustelaissa määritelty julkisoikeudellinen suorite, jonka kysyntä perustuu lakiin tai asetukseen ja joiden tuottamiseen viranomaisilla on tosiasiallinen yksinoikeus.

Valtion maksuperustelain (150/1992) mukaan valtion viranomaisten suoritteen tulee olla maksullinen etenkin silloin, kun myös muu kuin valtion viranomainen tuottaa sitä tai siihen verrattavaa suoritetta maksullisena tai kun suoritteen tuottaminen liittyy vastaanottajan taloudelliseen toimintaan. Lain mukaan seuraavat suoritteet tulee olla maksullisia, jollei suoritteen maksuttomuudelle ole perusteltua syytä: tavarat, jotka valtion viranomaisen on tuottanut; palvelut, jotka on tuotettu tilauksesta tai muusta toimeksiannosta; päätökset, jotka on tehty hakemuksesta; käyttöoikeuksien sekä muiden oikeuksien väliaikainen luovuttaminen sekä muu toiminta, milloin suoritteen tuottaminen on seurausta vastaanottajan toimenpiteestä.

Täydennyskoulutuksen hinnoista päätetään siis liiketaloudellisin perustein valtion maksuperustelain 7 §:n mukaisesti. Maksuperustelakia koskevan hallituksen esityksen (HE 176/1991) mukaan tämä tarkoittaa sitä, että toiminnan tuotoilla tulee kattaa vähintään toiminnan kustannukset sekä toimintaan oman pääoman ehdoin sijoitetulle pääomalle asetettu tuottovaatimus. Muita yliopistojen liiketaloudellisesti hinnoiteltavia suoritteita ovat tilatut tutkimukset sekä muut palvelutehtävät ja tilojen vuokraus.

Yliopistot järjestävät täydennyskoulutusta monissa eri muodoissa. Koulutusta järjestetään mm. erikoistumisopinnoina, PD, MBA ja eMBA -ohjelmina sekä seminaareina ja lyhytkursseina. Esimerkiksi pitkien koulutusohjelmien hintojen maksimimäärät liikkuvat Yliopistojen aikuiskoulutusverkosto UCEF:n kartoituksen mukaan n. 2 500 euron ja 27 000 euroa välillä. Käytännössä suuri osa yliopistojen järjestämästä koulutuksesta on eri tavoin tilattua koulutusta ja suurin osa tarjonnasta näyttäytyy yksilölle joko organisaation henkilöstökoulutuksena tai osallistumisena avoimeen koulutustarjontaan, mutta organisaation tukemana. Valtion talousarvion mukaan yliopistot saavat omilla päätöksillään käyttää toimintamenojaan täydennyskoulutuksen hintojen alentamiseen. Kaikkien yliopistojen yhteenlaskettu taso on viime vuosina ollut noin 550 000 euroa. Lisäksi opetusministeriöllä on käytettävissään rahoitusta aikuiskoulutuksen kehittämiseen, mistä n. 2 500 000 euroa on suunnattu pitkäkestoisen täydennyskoulutuksen tuotteiden kehittämiseen vuosittain.

Opetusministeriöllä ei ole yliopiston järjestämään täydennyskoulutuksen alakohtaista tai muuta säätelyä. Kun tarjottava koulutus johtaa osaamiseen, jonka perusteella voi saada esim. toisten hallinnonalojen määrittelemän kelpoisuuden (esim. psykoterapeutti), määrittävät nämä ehdot myös täydennyskoulutuksen sisältöjä. Täydennyskoulutus ei johda tutkintoihin, mutta joillain täydennyskoulutustuotteilla ja muodoilla on markkinoilla melko vakiintunut asema.

Yhteenveto

Korkeakoulujen tutkintoon johtava koulutus ja korkeakoulujen tarjoama opettajankoulutus on opiskelijoille maksutonta. Osa tutkintoon kuuluvista opinnoista on tarjolla avoimena opetuksena tai erillisinä opintoina, jolloin ne ovat sisällöllisesti sidottuja korkeakoulujen opetussuunnitelmiin ja niistä annettuun säätelyyn. Näiden opintojen järjestämiseen on käytettävissä julkista rahoitusta ja niistä perittävien maksujen suuruus opiskelijoille on säädetty melko kohtuulliseksi.

Muun koulutuksen sisällöt eivät ole sidoksissa korkeakoulujen opetussuunnitelmiin ja niitä voidaan räätälöidä asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Yliopistojen erikoistumisopinnot ja ammattikorkeakoulujen ammatilliset erikoistumisopinnot ovat erilaisessa asemassa. ammattikorkeakoulujen ammatillisiin erikoistumisopintoihin on olemassa julkista rahoitusta ja niiden opiskelijamaksut on säädetty alhaisiksi kun taas yliopistojen erikoistumis-

opinnot ovat samassa asemassa kuin muu täydennyskoulutus. Muuhun korkeakoulujen tarjoamaan koulutukseen ei ole julkista rahoitusta ja niiden maksut on säädetty perittäväksi liikeloudellisin periaattein tai todellisten kustannusten mukaan.

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen koulutusmuotojen käsitteet ovat osittain erilaisia. Yliopistoissa erikoistumiskoulutus on osa tutkintoja kun taas ammattikorkeakoulussa osa täydennyskoulutustuotteista voidaan nimetä erikoistumiskoulutukseksi.

Opiskelijalle maksuton koulutus	
Ammattikorkeakoulut	
Ammattikorkeakoulututkinto, ylempi ammattikorkeakoulututkinto Ammatillinen opettajankoulutus	
Yliopistot	
Kandidaatintutkinto Maisterintutkinto Lisensiaatintutkinto Erikoistumiskoulutus Tohtorin tutkinto Opettajankoulutuksen opinnot	
Opiskelijalle maksullinen koulutus	
Ammattikorkeakoulut	
Ammatilliset erikoistumisopinnot	Opiskelijalta perittäväksi maksuksi määrätty enintään 168 euroa lukuvuosi.
Avoin ammattikorkeakouluopetus	Opiskelijalle osittain maksullinen. 2–6 op:n laajuisten osioiden suorittamisen kokonaishinta vaihtelee n. 50–200 euron välillä. Lisäksi useissa ammattikorkeakouluissa on käytössä kiinteä vuosimaksu 200–280 euroa, joka oikeuttaa opiskelemaan useampia kursseja kiinteään hintaan.
Muu täydennyskoulutus	Opiskelijalle maksullinen. Liikeloudellisesti määritelty hinta.
Yliopistot	
Avoin yliopisto-opetus	Opiskelijalle osittain maksullinen. Yliopistojen järjestämät yksittäiset kurssit n. 10–60 euroa ja esim. 25 op:n perusopinnot kokonaisuuksina n. 150–200 euroa. Yhteistyöoppilaitoksissa maksut voivat olla n. 2–3 kertaa korkeammat.
Erilliset opinto-oikeudet	Opiskelijalle osittain maksullinen.
Erikoistumisopinnot	Opiskelijalle maksullinen. Liikeloudellisesti määritelty hinta. Opiskelijamaksut vaihtelevat tuhansista kymmeneen tuhansiin euroihin.
Muu täydennyskoulutus	Ks. edellinen.

2.2 Työvoimapolitiittinen koulutus korkeakoulutuksen rahoitusmuotona

Ammattikorkeakoulu- ja yliopistotutkintoja voidaan hankkia työvoimakoulutuksena samalla tavoin kuin toisen asteen ammatillista koulutusta. Korkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta voidaan hankkia työvoimakoulutuksena vain opiskelijaryhmille, ei yksittäisinä opiskelijajapaikkoina.

Koulutukseen valittavan henkilön on täytettävä samat lähtötasovaatimukset kuin korkeakoulun tavanomaisten valintaprosessien kautta opiskelupaikan saavien omaehtoisesti opiskelevien. Valintaprosessi on kaksivaiheinen: opiskelijavalinnan tekee työvoimaviranomainen ja opiskelijaksi ottamisesta päättää yliopisto tai ammattikorkeakoulu.

Ammattikorkeakoulututkintoon tähtäävä koulutus

Ammattikorkeakoulututkintoon tähtäävää koulutusta voidaan hankkia henkilölle (ryhmälle), joka on suorittanut aikaisemmin vähintään opistoasteen tutkinnon – tai laajuudeltaan tätä vastaavan toisen asteen ammatillisen perustutkinnon. Ammattikorkeakoulututkintoon tähtäävän koulutuksen tavoitteena on nostaa koulutusjärjestelmän

muutoksen vuoksi vanhentunut vähintään opistotasoinen tutkinto ammattikorkeakoulutasoiseksi.

Asetusta julkisesta työvoimapalvelusta on täydennetty syksyllä 2008 ja se mahdollistaa nyt myös kesken jääneiden opintojen ja ammattikorkeakoulututkinnon loppuunsaattamisen työvoimapolitiisella koulutuksella. Muutoksella laajennetaan koulutuksen kohderyhmää vastaavalla elementillä, joka on jo käytössä yliopistosektorilla. Muutos astui voimaan 1.9.2008 lukien.

Yliopistotutkintoon tähtäävä koulutus

Yliopistotutkintoon tähtäävä työvoimapolitiittinen koulutus on tarkoitettu yksinomaan kesken jääneen tutkinnon loppuunsaattamiseen. Alempaan korkeakoulututkintoon tähtäävää koulutusta voidaan hankkia henkilölle (ryhmälle), jonka tutkinnon loppuunsaattamisen voidaan arvioida edellyttävän enintään yhden vuoden päätoimisia opintoja. Ylempään korkeakoulututkintoon tähtäävää koulutusta voidaan hankkia henkilölle (ryhmälle), jonka tutkinnon loppuunsaattamisen voidaan arvioida edellyttävän enintään kahden vuoden päätoimisia opintoja.

Muut korkeakouluopinnot ja maahanmuuttajien korkeakoulutus

Tutkintoon johtavien korkeakouluopintojen lisäksi voidaan työvoimapolitiittisena koulutuksena edelleen hankkia myös ei-tutkintoon johtavaa korkeakoulutasoista jatko- ja täydennyskoulutusta niin opiskelijaryhmille kuin yksittäisinä opiskelijapaikkoina silloin, kun tavoitteena on täydentää työnhakijan nykyistä osaamista ja jo suoritettua korkeakoulututkintoa sellaisilla korkeakouluopinnoilla, jotka edistävät työnhakijan työllistymistä. Tämä koskee myös maahanmuuttajia, joilla on jo lähtömaassaan suoritettuna korkeakoulututkinto. Henkilöllä tulee kuitenkin olla opiskeluoikeus suomalaisessa korkeakoulussa, yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa. Ylempää korkeakoulututkintoa täydentävinä opintoina ei kuitenkaan voida hankkia tutkijakoulutusta, joka tähtää lisensiaatin tai tohtorin tutkintoon.

2.3 Korkeakoulujen aikuiskoulutuksen määrien kehittyminen

Seuraaviin kahteen taulukkoon on koottu tietoa korkeakouluissa opiskelevien työikäisten määristä ja kehityksestä. Taulukoissa esitetyn tiedon haasteena on se, että korkeakoulujen järjestämästä koulutuksesta kerätyt tilastot eivät ole keskenään vertailukelpoisia. Taulukon tietoja verrattaessa voidaan vertailua tehdä lähinnä saman koulutusmuodon sisällä eri vuosina.

Taulukko 1. Ammattikorkeakoulujen työikäisille tarkoitetun koulutuksen opiskelijamäärät vuosina 2001–2007

Ammattikorkeakoulun järjestämä koulutus	2001	2003	2005	2007
Ammattikorkeakoulututkintoa suorittavien opiskelijamäärä	21 099	21 615	21 387	20 158
Ylempi amk -tutkinto, opiskelijamäärä	0	448	1 053	3 431
Ammatilliset erikoistumisopinnot opiskelijamäärä	6 262	7 702	8 037	6 185
Avoim amk -opetus (ei sisällä amk omia opiskelijoita)	6 500	9 311	9 913	11 399

Taulukko 2. Yliopistoissa työikäisen aikuisväestön käyttämän koulutuksen opiskelijamäärät vuosina 2001–2007 sekä arvio yli 25-vuotiaana korkeakoulututkintoon johtavat opinnot aloittaneiden määrästä

Yliopiston järjestämä koulutus	2001	2003	2005	2007
Erikoistumisopinnot opiskelevien määrä opiskelijamäärä	7 708	4 086	4 280	3 948
Avoimen yliopiston netto-opiskelijamäärä (suluissa brutto-opiskelijamäärä)	83 106 (120 637)	82 918 (122 929)	80 058 (111 716)	72 681 (104 694)
Avoimen yliopiston opiskelijat (laskennalliset kokovuotiset opiskelijat)	18 091	16 808	15 841	14 137
Täydennyskoulutuksen aloittaneiden määrä	106 726	83 685	94 159	87 043
Alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon 25-vuotiaana tai vanhempana aloittaneiden opiskelijoiden määrä. *)		4 828	5 505	ei vielä saatavilla
Ikäihmisten yliopiston opiskelijamäärä	10 764	13 586	16 992	16 888

*) Suurin ikäryhmä vuonna 2006 sekä aloittaneista että koko opiskelijamäärästä oli 20–24-vuotiaat (15 204).

Tilastojen pohjana olevien opiskelijamäärien ilmoittamisen perusteista

Ammattikorkeakoulut	
Ammattikorkeakoulututkintoa suorittavien opiskelijamäärä	Ammattikorkeakoulujen AMKOTA -tietokantaan ilmoittama brutto-opiskelijamäärä 20.9. tilanteen mukaisesti. Luku sisältää sekä läsnä että poissa olevaksi ilmoittautuneet.
Ylempi amk-tutkinto opiskelijamäärä	Kuten edellä.
Ammatilliset erikoistumisopinnot opiskelijamäärä	Kuten edellä.
Avoin amk-opetus	Ammattikorkeakoulujen AMKOTA -tietokantaan ilmoittama opiskelijamäärä vuoden loppuun mennessä tilastoitujen opinnot aloittaneiden osalta. Lukuun ei tilastoida ammattikorkeakoulun omia tutkinto-opiskelijoita.
Yliopistot	
Erikoistumisopinnot opiskelevien määrä opiskelijamäärä	Yliopistojen KOTA -tietokantaan ilmoittama opinnot vuoden aikana aloittaneiden henkilöiden määrästä.
Avoimen yliopiston opiskelijamäärä	Avoimeen yliopisto-opetukseen KOTA -tietokantaan ilmoitettujen henkilöiden määrä. Tässä luvussa jokainen opiskelija on ilmoitettu vain kerran, ns. netto-opiskelija-määrä. Luku sisältää myös yliopistotutkintoa suorittavat opiskelijat. Avoimen yliopiston brutto-opiskelijamäärässä sama opiskelija voi opiskella ja kirjautua useammassa paikassa.
Avoimen yliopiston opiskelijat	Avoimen yliopiston LKO -luku on laskennallinen toiminnan volyymimitta. Tarkasteluvuonna alkaneen opiskelujakson laajuus opintopisteinä x ao. jaksoon osallistuneiden määrä/63
Täydennyskoulutuksen aloittaneiden määrä	Yliopistojen KOTA -tietokantaan ilmoittama opiskelija-määrä vuoden aikana koulutuksen aloittaneiden määrästä (brutto). Sama opiskelija voi opiskella useammalla kurssilla.
Alemman tai ylemmän tutkinnon 25-vuotiaana tai vanhempana aloittaneet	Tilastokeskuksen tilasto tutkinto-opiskelijoiden määrästä, ryhmiteltyä aloitusiän mukaan.

Lähteet:

Opetusministeriön KOTA ja AMKOTA -tietokanta, <https://kotaplus.csc.fi/online/Etusivu.do>

Ammattikorkeakoulutusta koskevia tilastoja, <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/tilastoja/index.html?lang=fi>

Lisätietoja ja kuvaajia yliopistojen täydennyskoulutuksen määrästä, <http://tilastot.taydennyskoulutus.fi/>

Lisätietoja ja kuvaajia avoimesta yliopistosta, <http://tilastot.avoinyliopisto.fi/>

Aikuiskoulutuksen vuosikirja. Tilastotietoa aikuisten opiskelusta 2006. OPM julkaisuja 2008:22, http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2008/Aikuiskoulutuksen_vuosikirja.html?lang=fi&extra_locale=fi

Yhteenvedona osallistumisesta korkeakoulujen järjestämään aikuiskoulutukseen voidaan todeta, että osallistuminen yliopistojen järjestämään täydennyskoulutukseen ja avoimeen yliopisto-opetukseen on laskenut 2000-luvulla. Vastaavana aikana avoimen ammattikorkeakoulun opiskelijamäärä on kasvanut toiminnan vakinaistamisen myötä. Avointa yliopisto-opetusta on järjestetty 1970-luvulta lähtien ja avointa ammattikorkeakouluopetusta vuodesta 1998-lähtien. Ylempää ammattikorkeakoulututkintoa suorittavien opiskelijoiden määrä on lisääntymässä. Tutkinto vakinaistettiin vuonna 2005. Tavoitteen mukaan opinnot aloittavat 2 000 opiskelijaa vuonna 2008. Vuoteen 2012 mennessä opinnot on määrä aloittaa 3 800 opiskelijaa vuosittain.

2.4 Korkeakoulutettujen aikuiskoulutuksen kysyntä ja kehittyminen

Suomi on aikuiskoulutukseen osallistumisessa monilla mittareilla mitattuna maailman kärkimaita. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa 2007–2012 on asetettu aikuiskoulutuksen osallistumistavoitteeksi 60 % osallistuminen vuosittain. Tilastokeskus toteutti opetusministeriön ja Euroopan tilastovirasto Eurostatin yhteishankkeena Aikuiskoulutustutkimuksen vuonna 2006. Tutkimuksen perusjoukkona ovat 18–64-vuotiaat Suomessa pysyvästi asuvat henkilöt. Aikuiskoulutustutkimuksessa aikuiskoulutus on määritelty koulutusorganisaation pohjalta eikä esimerkiksi koulutukseen osallistujan iän mukaan.

Aikuiskoulutustutkimuksen mukaan aikuiskoulutukseen osallistui vuonna 2006 joka toinen (52 %) 18–64-vuotias eli yhteensä yli 1,7 miljoonaa suomalaista. Osallistuneiden osuus on pysynyt samalla tasolla kuin vuosituhannen alussa. Vuonna 2000 osallistuneiden osuus oli noin 54 %.

Korkea-asteen tutkinnon (ml. opistoasteen tutkinto) suorittaneita työllisiä oli koko maassa vuonna 2005 noin 830 000, joista 56 % oli naisia. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus kaikista työllisistä oli 34,7 %. Korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden työllisten määrä ja osuus työllisistä maakunnittain on kuvattu liitteessä.

Aikuiskoulutustutkimus 2006 aineistosta on havaittavissa, että naiset osallistuvat aikuiskoulutukseen aktiivisemmin kuin miehet. Naisista koulutuksiin oli osallistunut noin 60 % kun taas miehistä 45 %. Yleisintä aikuiskoulutus oli 25–44-vuotiaiden piirissä (56–61 %); 55-vuotta täyttäneistä ja sitä vanhemmista 37 % oli osallistunut aikuiskoulutukseen.

Korkeakoulutetut osallistuvat muita ryhmiä enemmän aikuiskoulutukseen. Alueellisesti aikuiskoulutukseen osallistutaan eniten eteläisessä Suomessa (55 %) ja erityisesti kaupunkimaaisissa kunnissa.

Ammatillisen aikuiskoulutuksen tavoitteena on ylläpitää ja kohottaa aikuisväestön ammatillista osaamista, sekä kehittää työelämää ja edistää työllisyyttä. Sosioekonomisen aseman mukaan jaoteltuna, ammatilliseen aikuiskoulutukseen osallistuminen vaihteli seuraavasti vuonna 2006:

- ylemmät toimihenkilöt 72 %,
- alemmat toimihenkilöt 62 %,
- asema muut tai tuntematon 39 %,
- työntekijät 36 %,
- maatalousyrittäjät 34 % ja
- muu yrittäjä 32 %.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa 2007–2012 aikuiskoulutuksen tarjonnalle on asetettu tavoitteeksi luoda työikäiselle väestölle hyvät mahdollisuudet osaamisen kehittämiseen työssään, parantaa ammatinvaihdon edellytyksiä ja nostaa aikuisväestön koulutus- ja osaamistasoa. Tarjonnalla turvataan myös ikääntyvän aikuisväestön sivistyksellisiä tarpeita.

Kehittämissuunnitelmassa on asetettu alla olevan taulukon mukaiset aikuiskoulutuksen aloittaja- tai osallistujatavoitteet vuoteen 2012. Lukujen ilmoittamisen perusteet on kuvattu tarkemmin edellisen luvun 2.3. taulukossa. Hallituskauden puolivälissä vuonna 2009 tehdään väliarvio esitetyistä aloittajatavoitteista ja tarvittaessa muutetaan niitä.

Taulukko 3. Aikuiskoulutuksen aloittajatavoitteet *) korkeakouluissa vuonna 2012

	Aloittajien määrä 2007	Aloittajatavoite *) 2012
Yliopisto		
perustutkinnot**)	ei luokitella	5 500
täydennyskoulutus	83 296	110 000
erikoistumisopinnot		5 700
avoin yliopisto	72 681	95 000
Ammattikorkeakoulu		
perustutkinnot	3 800	4 000
ylemmät amk-tutkinnot	1 800	3 800
amm. erikoistumisopinnot	6 185	5 000
avoin amk opetus	11 400	15 000

*) määrittelyjen reunaehdot ja rajoitukset kuvattu tarkemmin luvussa 2.3.

**) arvio 25-vuotiaana tai vanhempana korkeakoulututkinnon aloittaneiden opiskelijoiden määrästä.

Korkea-asteen tutkinnon suorittaneet osallistuvat edellä kuvatun korkeakoulujen tarjoaman aikuiskoulutuksen lisäksi laajasti työnantajan järjestämään henkilöstökoulutukseen ja muuhun aikuiskoulutukseen.

Osallistuminen työnantajan henkilöstökoulutukseen

Aikuiskoulutustutkimuksen mukaan työnantajan tukemaan henkilöstökoulutukseen osallistui vuonna 2006 työllisistä 57 % eli noin 1,1 miljoonaa henkilöä. Henkilöstökoulutukseen osallistuivat aktiivisimmin 25–54-vuotiaat ja naiset todennäköisemmin kuin miehet. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneista palkansaajista 73 % opiskeli työnantajan tuella kun muulla henkilöstöllä vastaava osuus on 45–48 %. Toimihenkilöt osallistuvat selvästi työntekijöitä useammin työnantajan tukemaan koulutukseen. Henkilöstökoulutukseen osallistumisen määrää selittävät eniten sosioekonominen asema, koulutusaste, yrityksen koko ja työnantajasektori (julkinen/yksityinen).

Julkinen sektori ja isot yritykset kouluttavat henkilöstöään eniten ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneet osallistuvat henkilöstökoulutukseen likimain yhtä usein valtio- ja kuntasektorilla. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneista henkilöstökoulutukseen osallistui työnantajan mukaan

- 83 % valtion,
- 81 % kunnan ja
- 65 % yksityisen sektorin työntekijöistä.

Organisaation koko vaikuttaa myös henkilöstökoulutukseen osallistumiseen. Osallistumistasite yrityksen koon mukaan vaihtelee seuraavasti:

- 1–49 henkeä työllistävät yritykset 42 %
- 50–99 henkeä työllistävät yritykset 55 % ja
- suuret yli 100 henkeä työllistävät yritykset 62–68 %

Henkilöstökoulutuksen sisältöjen mukaan luokiteltuna osallistuttiin seuraavasti:

- liiketalous- ja oikeustieteet 39 %
- palvelut, harrastukset ja turvallisuusala 26 %
- tietotekniikka 22 %
- terveys- ja sosiaalia, hyvinvointi 21 %
- tekniikka, tuotanto ja rakentaminen 16%
- kasvatustieteet 7 %
- vieraat kielet 6 %
- yhteiskunta- ja käyttäytymistieteet 4 %
- muu 10 %

Liitteessä 2 on tarkasteltu tarkemmin korkeakoulujen koulutusmuotojen alakohtaista jakautumista.

Kurssikohtaisen tarkastelun mukaan tietotekniikka ei ollut enää yleisin henkilöstökoulutuksen sisältö, kuten vuonna 2000. Vuonna 2006 eniten henkilöstökoulutuskursseille osallistuttiin johtamisessa ja esimiestaidoissa – aihe kasvatti osuuttaan 12 %:sta 18 %:aan kaikista henkilöstökoulutuksista.

Suomalaiset osallistuvat aktiivisesti myös harrastus- ja sivistystavoitteiseen koulutukseen. Noin 520 000 henkeä osallistui aikuiskoulutukseen muista kuin työhön liittyvistä syistä.

Korkeakoulutettujen osallistumisen erityispiirteitä

Aikuiskoulutustutkimuksen mukaan korkeakoulutetut kokivat työelämässä tarvitsemansa tiedot ja taidot useammin puutteellisiksi ja kokivat tarvitsevansa lisäkoulutusta enemmän kuin perus- ja keskiasteen tutkinnon suorittaneet. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneet kokivat kuitenkin muita enemmän, että heillä on mahdollisuus saada ammattitaitoja kehittävää tai uraa edistävää koulutusta. Myös korkeakoulutettujen ryhmässä sosioekonominen asema vaikuttaa aikuiskoulutukseen osallistumiseen kuten muissakin ryhmissä. Toimihenkilöistä lähes 80 % osallistui aikuiskoulutukseen, kun yrittäjien, työntekijöiden ja ryhmän muut edustajista osallistui 50–57 %.

Aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen väliraportissa arvioitiin, että toimihenkilöiden osaamisen kehittäminen on siirtymässä työn yhteydessä tapahtuvaan informaalisempaan oppimiseen formaalin koulutuksen sijasta.

Korkeakoulutetuille suunnatun aikuiskoulutuksen tarjonnan, osallistumisen ja alakohdittaisen kohdentumisen suhteesta ei ole saatavilla tarkkaa tutkimusta. Tämän muistion liitteenä on taulukkona henkilöstö- ja ammatillisen aikuiskoulutuksen alakohtainen jakautuminen aikuiskoulutustutkimuksen aineistosta sekä tietoja aikuisille suunnatun koulutuksen ja korkeakouluista valmistuneiden alakohtaisesta jakautumisesta. Kaikesta korkeakoulutettujen hyödyntämästä tai heille suunnatusta koulutuksen tarjonnasta ei ole saatavilla

tietoja mm. siksi että koulutusta tarjotaan myös yksityisellä sektorilla eikä korkeakoulujen täydennyskoulutusta tilastoida tarkasti.

Valmistumis- ja osallistumistietojen vertailu on yksi tapa lähestyä ilmiötä. On kuitenkin otettava huomioon, ettei koulutustarve välttämättä suuntaudu siihen alaan, mistä työntekijät ovat valmistuneet. Korkeakoulututkinnon suorittaneiden alakohtaista jakautumista ja osallistumistutkimusta vertailemalla näyttäisi siltä, että eri alat ovat pääosin monipuolisesti edustettuina henkilöstökoulutuksessa ja ammatillisessa aikuiskoulutuksessa. Aikuiskoulutuksen saatavuudessa voi kuitenkin olla eriytyneempiä ongelmia alojen sisällä ja saavutettavuuden ongelmat yleensä voivat liittyä enemmän korkeakoulutetun itsensä tai hänen työnantajansa taloudellisten ja ajallisten resurssien puutteeseen.

- Henkilöstökoulutuksessa korkeakoulutettujen osallistuminen liiketalous- ja oikeustieteissä oli suurempaa kuin perus- ja keskiasteen koulutuksen suorittaneilla. Liiketalous- ja oikeustieteiden luokkaan kuuluu myös johtaminen.
- Insinööritieteiden ja maa- ja metsätalousalan koulutuksen osuus oli pienempi kuin tekniikan, liikenteen sekä luonnonvara- ja ympäristöalan valmistuneiden osuus.
- Humanistisia ja yhteiskuntatieteellisiä aineita järjestettiin vähän henkilöstökoulutuksena. Toisaalta näiden tarjontaa on runsaasti tarjolla avoimena korkeakouluopetuksena.
- Taito- ja taideaineisiin osallistuttiin vähän verrattuna kulttuuri- ja taidealalle valmistuneiden määrään. Kulttuurialalla toimivien taloudellinen asema on todettu heikoksi ja epävarmaksi mm. Suomen taideyliopistojen koulutus- ja kehittämisinstituutti IADE:n ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö CUPORE:n yhteistyönä laatimassa selvityksessä. Yliopistoissa kulttuuri- ja taidealojen täydennyskoulutuksen tarjonta on vähäistä, mutta ammattikorkeakoulujen erikoistumisopinnoissa on jonkin verran kulttuurialan tarjontaa.

Korkeakoulutettujen osuus väestöstä on suurempi kaupunkimaisissa kunnissa ja Etelä-Suomessa. Avoimen yliopisto-opetuksen saatavuus on alueellisesti erittäin kattavaa. Opetusta järjestetään yliopistojen lisäksi vapaan sivistystyön oppilaitoksissa ja verkko-opintoina. Avointa ammattikorkeakouluopetusta ja ammatillisia erikoistumisopintoja järjestetään ammattikorkeakoulujen toiminta-alueella. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen täydennyskoulutuksesta ei ole luotettavia tilastoja, mutta niitä järjestetään mm. ammattikorkeakoulu-, yliopisto- ja yliopistokeskustaikkakunnilla sekä koulutuksen tilauksen mukaan.

Muiden oppilaitosten tuottama aikuiskoulutus

Aikuisille soveltuvin järjestelyin on mahdollista osallistua tutkinto- ja vapaatavoitteiseen (ei-tutkintoon johtavaan) koulutukseen kouluissa ja oppilaitoksissa:

Tutkintoon johtava koulutus	Ei-tutkintoon johtava koulutus
Perusopetus	
Perusopetuksen oppimäärä aikuisille	Perusopetuksen opinnot
Toisen asteen yleissivistävä koulutus	
Aikuisten lukiokoulutus	Lukion aineopinnot
Toisen asteen ammatillinen koulutus	
Näyttötutkintoon valmistava ammatillinen peruskoulutus, ml. oppisopimuskoulutus Ammatti- ja erikoisammattitutkintoon valmistava koulutus, ml. oppisopimuskoulutus Ammatillisten erikoisoppilaitosten järjestämä ammatillinen koulutus	Tutkintoon johtamaton ammatillinen lisäkoulutus Ammatillisten erikoisoppilaitosten järjestämä yritysten henkilöstökoulutus
Vapaa sivistystyö	
Kansanopistojen yleissivistävä tai ammatillinen peruskoulutus Liikunnan koulutuskeskusten ammatillinen koulutus	Kansalaisopistojen koulutus Kansanopistojen tutkintoon johtamaton koulutus Opintokeskusten järjestökoulutus Kesäyliopistojen järjestämä koulutus

Esimerkiksi ammattitutkintoon valmistavassa koulutuksessa aloitti vuonna 2006 noin 15 000 opiskelijaa. Heistä 488 hengellä (3,3 %) oli korkea-asteen tutkinto. Erikoisammattitutkintoon valmistavan koulutuksen uusista opiskelijoista (3 043) 305:llä (10 %) oli korkeakoulututkinto. Korkeakoulutettujen koulutuskysynnän on havaittu suuntautuvan erityisesti johtamisen erikoisammattitutkintoon (JET) valmistavaan koulutukseen.

2.5 Työikäiselle aikuisväestölle suunnattujen koulutusmuotojen rahoitus

Valtion talousarvion opetusministeriön pääluokan menoista vuonna 2008 käytetään yli 10 % (790,2 milj. euroa) aikuiskoulutukseen, tästä lähes 40 % ammatilliseen aikuis-koulutukseen ja 20 % vapaaseen sivistystyöhön ja yleissivistävään aikuiskoulutukseen. Opetusministeriön pääluokan 29.30. menoista noin 35 % suunnataan korkeakoulutetun työikäisen aikuisväestön koulutusmuotojen rahoittamiseksi. Korkeakoulujen perimät opiskelijamaksut on esitetty tarkemmin luvussa 2 kuvatussa koulutusmuotojen yhteenvedossa.

Ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitus (ml. oppisopimus) on runsaat 254 milj. euroa, josta oppisopimuksena järjestettävään 127 milj. euroa ja oppilaitosmuotoiseen 126 milj. euroa.

Ammattikorkeakoulujen aikuiskoulutukseen suunnatun rahoituksen osuus vuositasolla on noin 73,5 milj. euroa, josta noin 53 milj. euroa on aikuisten AMK-tutkintoon johtavan koulutuksen rahoitusta. Noin 17 milj. euroa on ylempiin AMK-tutkintoihin ja ammatillisiin erikoistumisopintoihin suunnattua rahoitusta. Avoimen ammattikorkeakoulun toimintaa tuetaan vuosittain noin 3,5 milj. eurolla.

Yliopistojen aikuisopiskelijoiden opintojensa kustannuksiksi on alla olevassa taulukossa arvioitu yli 25-vuotiaana uutena opiskelijana tutkintokoulutuksen aloittaneiden koulutuksesta aiheutuneet kustannukset. Tutkintokoulutuksen kustannusten arvioidaan olevan noin 159 miljoonaa euroa.

Avoimen yliopiston opetusta tuetaan vuosittain 13 miljoonalla eurolla. Lisäksi noin 4 milj. euroa osoitetaan yliopistoille täydennyskoulutuksen tuotekehitykseen, täydennyskoulutuksen hintojen alentamiseen sekä avoimen yliopiston kehittämiseen.

Seuraavaan taulukkoon on koottu tarkemmin rahoitus, joka suunnataan korkeakoulutettujen ja muuhun aikuiskoulutukseen opetusministeriön pääluokassa 29.30. valtion vuoden 2008 talousarviossa. Osa taulukossa esitetyistä rahoituksesta on talousarviossa suoraan suunnattu ko. koulutusmuodon rahoitukseksi, osa on tulos- ja tavoitesopimuksien perusteella näihin ohjautuvaa laskennallista valtionosuusrahoitusta ja osa perustuu laskennalliseen arvioon tarvittavan rahoituksen tasosta (esim. yliopistojen perusrahoitus, aikuiset perustutkinto-opiskelijat).

Korkeakoulujen aikuiskoulutuksen rahoitus tai arvio sen suuruudesta opetusministeriön hallinnonalalla valtion talousarvioesityksessä vuodelle 2008 (momentin 29.30. selvitysosa)	milj. euroa
Ammattikorkeakoulut (tutkintoon johtava koulutus)	70,0
Yliopistojen aikuiset perustutkinto-opiskelijat (arvio)	159,0
Avoin ammattikorkeakouluopetus	3,5
Avoin yliopisto-opetus	13,0
Yliopistojen aikuiskoulutuksen kehittäminen ja täydennyskoulutuksen tuotekehitystyö	3,1
Yliopistojen täydennyskoulutuksen hintojen alentaminen	1,1
Opetushenkilöstön täydennyskoulutus ja aikuiskoulutuksen kehittäminen (arvio korkeakoulujen täydennyskoulutuksen osuudesta)	5,0
Yhteensä (arvio)	254,7
Muun aikuisten hyödyntämän koulutuksen rahoitus tai arvio sen suuruudesta opetusministeriön hallinnonalalla valtion talousarvioesityksessä vuodelle 2008	milj. euroa
Aikuisten perusopetus	1,3
Lukiokoulutus (arvio)	10,7
Ammatillinen peruskoulutus (arvio)	
Näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen opiskelijat	52,2
Ammatillisten oppilaitosten aikuiset perustutkinto-opiskelijat (arvio)	6,8
Ammatillinen lisäkoulutus ja vapaa sivistystyö	457,5
- ammatillinen aikuiskoulutus	126,5
- vapaa sivistystyö	152,0
- oppisopimuskoulutus	127,1
- opetushenkilöstön täydennyskoulutus ja aikuiskoulutuksen kehittäminen (ks. edellinen taulukko)	11,0
- aikuiskoulutuksen kehittäminen (ks. edellinen taulukko)	6,0
- sivistys- ja neuvontajärjestöt	9,4
- ammatilliset erikoisoppilaitokset	18,9
Yhteensä (arvio)	528,5

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnon alalla on vuosina 2003–2008 käytetty keskimäärin 4–5 milj. euroa vuodessa korkeakoulutettujen koulutukseen. Suurin osa rahoituksesta on käytetty korkeakoulututkinnon loppuun saattamiseen.

2.6 Työryhmän näkemys kysynnän kehityksestä ja suuntaamisen kehittämistarpeista

Työikäisen aikuisväestön vuotuinen osallistumisaste (52 %) erityyppiseen koulutukseen on edelleen OECD-maitten korkeimpia, vaikka pitkään jatkunut kasvu on 2000-luvun alkuvuosina taittunut. Perinteisen aikuiskoulutuksen sijasta kysynnän kasvu näyttäisi suuntautuvan työssä ja työn ohella tapahtuvaan sekä muuhun informaaliin oppimiseen.

Korkeakoulutetut, hyvässä sosioekonomisessa asemassa olevat ja naiset osallistuvat selvästi keskimääräistä enemmän koulutukseen. Harvemmin osallistuvia ryhmiä ovat työttömät ja pienissä yrityksissä työskentelevät sekä yrittäjät. Eri alojen aikuiskoulutukseen osallistutaan monipuolisesti, mutta taide- ja kulttuurialalla osallistumista ja tarjontaa on vähän. Korkeakoulutetut joko valtiolla tai kunnissa työskentelevät osallistuvat keskimääräistä enemmän aikuiskoulutukseen. Lyhytkestoisen täydennyskoulutuksen tarjontaa on koulutusmarkkinoilla runsaasti ja siihen osallistuminen on kansainvälisestikin vertaillen laajaa.

Sekä korkeakoulutettujen määrä että osuus väestöstä kasvaa tulevaisuudessa ikäluokkakehityksen ja yleisen koulutustason nousun myötä. Tämä lisää tulevaisuudessa sekä tutkintoon johtavan että tutkinnon jälkeisen korkeakoulutasoisen koulutuksen kysyntää. Työmarkkinoilla on yhä runsaasti myös opistoasteen tutkinnon suorittaneita. Opistoasteen tutkinnon päivittäminen korkeakoulututkinnoksi on vielä pitkään ajankohtaista, mutta kysyntä vähenee jonkin verran jatkossa.

Työelämässä on runsaasti korkeakoulutettuja aikuisia sekä muita työelämän ammattilaisia, jotka tarvitsevat korkeakoulujen tutkintoon johtavaa tai muuta korkeakoulujen järjestämää koulutusta osaamisensa ylläpitämiseksi tai uudelleen suuntaamiseksi. Osaamisvaatimukset muuttuvat työelämässä ja uudenlaista ammattiosaamista tarvitaan lisääntyvästi myös korkeakoulutettujen työurien aikana. Työmarkkinoilla on erityisryhmiä, joiden osaamisen uudistaminen vaatii erityistoimia. Haasteisiin ei kuitenkaan voida vastata uuden tutkinnon suorittamisella. Esimerkkinä erityisryhmästä on yli 50-vuotiaiden ryhmä, joiden korkeakoulututkinnon suorittamisesta voi olla vuosikymmeniä ja joiden työuria halutaan pidentää.

Työikäiset aikuiset osallistuvat paljon korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen ja tämän koulutuksen järjestämiseen kuluu merkittävästi resursseja. Maksuton tutkinto-opiskelu mahdollistaa myös kahden korkeakoulututkinnon suorittamisen samanaikaisesti tai peräkkäin. Tutkintokoulutukseen osallistuminen on usein pitkäkestoista täydennyskoulutusta edullisempi vaihtoehto opiskelijalle, mutta toisaalta se ei ole tarkoituksenmukaista yhteiskunnan tai yksilön taloudellisten ja inhimillisten resurssien käyttöä. Tutkintoon johtavaa koulutusta ei yleensä ole suunniteltu työn ohella suoritettavaksi muutoin kuin ammattikorkeakoulujen aikuisille suunnatuissa tutkintokoulutuksissa. Tutkintoon johtavaan koulutukseen osallistuminen edellyttää usein yhteiskunnalta ja työpaikoilta työn uudelleenjärjestelyä.

Tutkinnon jälkeisiin työelämän kannalta tarpeellisiin laajoihin osaamiskokonaisuuksiin liittyvää koulutustarjontaa ei korkeakoulutettujen määrään verrattuna ole riittävästi tarjolla. Opiskelija ei välttämättä saa tämän kaltaisista koulutuksista samaan tapaan kuin tutkinnoista yleisesti hyväksyttyjä ja työmarkkinoilla arvostettuja todistuksia. Tutkinnonosien suorittamismahdollisuudet olematta tutkinto-opiskelija liittyvät lähinnä avoimeen korkeakouluopetukseen, jossa tarjonnan pääpaino on alkuvaiheen opinnoissa. Työelämän kannalta tarpeellisten ja erityisesti kelpoisuuksiin liittyvien syventävien opintojen suorittaminen ilman hakeutumista tutkinto-opiskelijaksi ei yleensä ole mahdollista.

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen järjestämän aikuiskoulutuksen rahoitus pohjautuu erilaisiin lähtökohtiin. Ammattikorkeakoulujen järjestämä aikuiskoulutuksesta erikoistumisopinnot, avoin ammattikorkeakouluopetus, aikuisten suorittamat ammattikorkeakoulututkinnot ja ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot perustuvat julkiseen rahoitukseen. Yliopistojen tutkintoja ei ole nykyisessä rahoitusmallissa jaoteltu samaan tapaan nuorten ja aikuisten suorittamiin tutkintoihin. Yliopistojen aikuiskoulutuksesta avoin yliopisto-opetus kuuluu julkisen rahoituksen piiriin. Yliopistojen järjestämä täydennyskoulutus ja ammattikorkeakoulujen järjestämä muu täydennyskoulutus on maksullista palvelutoimintaa.

3 Näyttöjen ja oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen hyödyntäminen

3.1 Nykyiset järjestelmät

3.1.1 Oppisopimuskoulutus

Oppisopimuskoulutuksella tarkoitetaan perinteisesti työpaikalla määräaikaissa työopimuksessa, käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettäviä opintoja, joita täydennetään tietopuolisilla opinnoilla ammattiopistoissa tai aikuiskoulutuskeskuksissa. Oppisopimuksen vahvuus on työelämän ja koulutuksen vuorottelu, joka mahdollistaa opiskelijalle työn ja koulutuksen yhdistämisen, teorian välittömän soveltamisen käytäntöön sekä työnantajalle oppisopimusopiskelijan työpanoksen hyödyntämisen lähes koko koulutusajan.

Oppisopimuskoulutukseen liittyy aina henkilökohtainen vahvistettu opiskeluohjelma, joka laaditaan Opetushallituksen vahvistaman opetussuunnitelman tai näyttötutkinnon perusteiden pohjalta. Opiskeluohjelmasta sovitaan opiskelijan, oppisopimustoimiston ja työnantajan välisessä sopimuksessa oppisopimuskoulutuksesta.

Oppisopimuskoulutus edellyttää opiskelijalta työpaikkaa, jolla on käytettävissä opetussuunnitelman tai näyttötutkinnon perusteiden mukaisen koulutuksen järjestämiseen riittävästi tuotanto- ja palvelutoimintaa, tarpeellinen työvälineistö sekä ammattitaidoltaan pätevää henkilökuntaa, jota voidaan määrätä opiskelijan vastuulliseksi kouluttajaksi. Koulutuksesta noin 70–80 % tapahtuu opiskelijan työpaikalla.

Oppisopimuskoulutuksessa opiskelijat voivat suorittaa ammatillisia perustutkintoja opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Lisäksi oppisopimuskoulutus voi olla valmistavaa koulutusta näyttötutkintona suoritettaviin ammatillisiin perustutkintoihin tai ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin. Oppisopimuksena voi suorittaa myös ei-tutkintotavoitteista lisäkoulutusta. Yrittäjät voivat kouluttaa itseään oppisopimuksella omassa yrityksessään.

Oppisopimuksena järjestettävän ammatillisen peruskoulutuksen suorittaa vuosittain noin 20 000 nuorta ja aikuista. Oppisopimuksena järjestettävän ammatillisen lisäkoulutuksen kiintiö on vuonna 2008 yhteensä 27 100.

Vastuut ja osapuolet oppisopimuskoulutuksessa

- Opetushallitus laatii ammatillisten perustutkintojen, ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen perusteet.

- Oppisopimuskoulutuksena voi suorittaa ammatilliseen perustutkintoon valmistavaa tai ei-tutkintoon johtavaa koulutusta tai aikuiskoulutuksen näyttötutkintoihin valmistavaa koulutusta.
- Opiskelija hankkii pääsääntöisesti oppisopimustyöpaikan itse. Useimmiten opiskelijalla on valmiina työpaikka ja oppisopimuskoulutus toteutetaan saman työnantajan palveluksessa.
- Koulutuksen järjestäjä, opiskelija ja työnantaja solmivat oppisopimuksen, jossa myös määrätään opiskelijalle vastuullinen työnantajan palveluksessa oleva kouluttaja työpaikalla tapahtuvaa oppimista varten.
- Työnantaja solmii kirjallisen määräaikaisen työsopimuksen (oppisopimuksen) opiskelijan kanssa.
- Koulutuksen järjestäjä huolehtii henkilökohtaisen opiskeluohjelman kokoamisesta yhteistyössä työnantajan ja opiskelijan kanssa.
- Työpaikkaohjaaja vastaa koulutuksesta työpaikalla tapahtuvan oppimisen aikana
- Koulutuksen järjestäjä järjestää opintoihin liittyvät tietopuoliset kurssit järjestämällä ne itse tai hankkimalla ulkopuoliselta.
- Koulutuksen järjestäjä vastaa kaikista oppisopimuskoulutuksen viranomaistehtävistä kokonaisvaltaisesti.

Opetusministeriö voi myöntää kunnalle, kuntayhtymälle, rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle taikka valtion liikelaitokselle luvan koulutuksen järjestämiseen. Oppisopimusta koskevassa lainsäädännössä ei oteta kantaa oppisopimuskoulutuksen hallinnon organisointiin. Osa koulutuksen järjestäjistä on organisoinut hallinnollisen toiminnan oppisopimustoimiston kaltaisesti.

Oppisopimuskoulutuksen kustannukset

Valtion talousarviossa osoitetaan oppisopimuskoulutuksen kustannuksiin yhteensä 127,1 miljoonaa euroa. Valtion rahoitus kattaa kaikki oppisopimustoiminnan viranomais-tehtävien hoitamisesta aiheutuvat kustannukset mukaan lukien työnantajalle maksettavat koulutuskorvaukset ja tietopuolisen opetuksen aiheuttamat kustannukset. Lisäksi työhal-linto voi maksaa työnantajalle palkkatukea. Opiskelija saa työnantajalta työsopimuksessa sovittua palkkaa oppisopimuksen voimassaolon aikana. Tietopuolisen koulutuksen ajalta opiskelija saa opintososiaalisina etuina esimerkiksi päivärahaa, perhevastusta sekä korva-uksia matka- ja majoituskustannuksista.

Oppisopimuskoulutuksen kehittäminen

Hallitusohjelman mukaan ”oppisopimuskoulutusta kehitetään ja oppisopimustyyppinen koulutus laajennetaan myös korkeakoulutettujen täydennyskoulutukseen.”

Opetusministeriön työryhmä teki 2007 ehdotuksen virkasuhteisten oppisopimuskou-lutuksen kehittämisestä ja ehdotukset tarvittavista säädösmuutoksista. Virkamiehen oppi-sopimus otettiin käyttöön vuoden 2008 alusta alkaen. Sen mukaan oppisopimuskoulutus voi perustua myös virkamiehen ja työnantajan välillä erikseen tehtävään määräaikaiseen sopimukseen, virkamiehen oppisopimukseen. Muilta osin sitä koskevat samat vaatimukset kuin perinteistä oppisopimuskoulutusta (630/1998, 17 §).

Ammatillisen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen ensimmäisessä väliraportissa kesäkuussa 2008 johtoryhmä linjasi, että ”oppisopimuskoulutusta kysyntälähtöisenä ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen järjestämismuotona kehitetään siten, että koulutuksen joustavuus, vaikuttavuus ja työelämälähtöisyys lisääntyvät, laatu paranee ja koulutusta voidaan kohdentaa paremmin työvoimakapeikkoihin” Lisäksi johtoryhmä linjasi aikuiskoulutuksen laadunvarmistuksesta siten, että ”sitä vahvistetaan kaikilla koulutusasteilla ottamalla aikuiskoulutuksen erityispiirteet vahvemmin huomioon korkeakoulujen, koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten laadunvarmistuksessa, kehittämällä tutkintojärjestelmiä sekä ottamalla toiminnan tuloksellisuus ja laatu vahvemmin huomioon rahoituksessa. Erityistä huomiota kiinnitetään työpaikalla tapahtuvan opiskelun laatuun yhdessä työelämän kanssa sekä työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen hankintamenettelyn laadunvarmistukseen.

Oppisopimuskoulutuksen järjestämisedellytyksiä sekä oppisopimuskoulutuksen järjestäjien ja työpaikkojen yhteistyönä tapahtuvan toiminnan järjestelyjä, laatua ja tuloksia seuraamaan ja arvioimaan opetusministeriö on nimittänyt selvitysmiehen syyskuussa 2008.

Korkeakoulut, oppisopimuskoulutus ja oppisopimustyyppinen täydennyskoulutus

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan oppisopimuskoulutus on toisen asteen ammatillisen koulutuksen järjestämismuoto. Harkinta siitä, mitä opintoja oppisopimuskoulutuksena suoritetaan, kuuluu oppisopimusviranomaisena toimivalle koulutuksen järjestäjälle. Hankintaan vaikuttavat yleiset hallinnon hankintaperiaatteet. Koulutuksen järjestäjä ei voi järjestää oppisopimuskoulutuksena esimerkiksi ei-tutkintoon johtavaa lisäkoulutusta, joka olisi hyväksiluettavissa korkeakoulututkinnon osaksi, vaan koulutuksen tavoitteena on toisen asteen koulutuksessa tai tutkinnoissa tarvittava osaaminen. Korkeakoulututkinnon osia ei voida rahoittaa oppisopimuksen rahoituksella.

Korkeakoulututkintoon tähtäävää koulutusta voidaan järjestää työpaikalla, korkeakouluopiskelija voi olla työsopimussuhteessa työnantajaan koulutuksensa aikana ja opiskelijaa voidaan ohjata hänen harjoittelujaksollaan tai tehdessään opinnäytetyötään. Kysymys ei kuitenkaan ole lainsäädännön tarkoittamasta oppisopimuskoulutuksesta vaan korkeakoulujen tavasta järjestää tutkintoon johtavaa koulutusta ja sen osia monipuolisesti samanaikaisesti työnteon mahdollistaen.

Oppisopimuskoulutuksen kehittämistä pohtinut työryhmä (OPM 2007:25) arvioi, että korkeakoulututkinnon suorittamisessa ja etenkin korkeakoulutettujen täydennyskoulutuksessa tulisi ottaa laajemmin käyttöön koulutuksen ja työelämän vuorottelu. Ehdotuksen mukaan korkeakoulun kulloinkin tekemän arvioin mukaan työpaikalla tapahtuva oppiminen voisi tapahtua erityisesti korkeakoulutettujen täydennyskoulutuksessa myös siten, että opiskelijan ja työnantajan välisen työsopimuksen tai palvelussuhteen osaksi kuuluisi opiskelua koskeva sopimus, jossa työnantaja sitoutuisi antamaan osan opetuksesta ja ohjauksesta. Korkeakoulu vahvistaisi sopimuksen ja vastaisi opiskeluohjelman laatimisesta yhdessä työnantajan kanssa. Järjestely vastaisi oppisopimuskoulutusta. Uuden sopimustyyppin kehittäminen edellyttäisi ehdotuksen mukaan nykyisten harjoittelusopimusten ja muiden vastaavien sopimusten arviointia ja uudistamista. Täydennyskoulutukseen suunnatun oppisopimuskoulutuksen käynnistäminen edellyttää soveltuvan hallintomallin selvittämistä ja rahoituksen osoittamista koulutukseen.

3.1.2 Erilaiset näytöt

Yleistä

Näyttötutkintojärjestelmästä ja näytöistä on saatavilla useita kuvauksia ja julkaisuja, mm. opetusministeriön ja Opetushallituksen verkkosivuilla. Tässä luvussa nostetaan esiin vain tiettyjä muistion kannalta keskeisiä näyttöjen ja näyttötutkintojärjestelmän ominaispiirteitä eikä se ole järjestelmän täydellinen kuvaus. Erilaiset näytöt perustuvat osaamislähtöiseen ajattelutapaan. Vaadittava osaaminen määritellään etukäteen ja opiskelijan tulee osoittaa osaavansa vaadittu asia.

Näyttötutkinto on tapa suorittaa tutkinto. Suomessa mahdollisuus suorittaa tutkinto näyttötutkintona on vain ammatillisessa koulutuksessa. Ammatillisessa koulutuksessa on kolmenlaisia tutkintoja: ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja. Nämä kaikki voidaan suorittaa näyttötutkintona. Ammattitutkinnon ja erikoisammattitutkinnon voi suorittaa vain näyttötutkintona. Korkea-asteella ei ole mahdollisuutta suorittaa tutkintoa näyttötutkintona.

Sanalla näyttö on laajempi merkitys. Se on tapa osoittaa osaamista ja suorittaa osa tutkintoon kuuluvista opinnoista. Suomessa sekä ammatillisessa koulutuksessa että korkea-koulutuksessa on erilaisia näyttämisen tapoja, mm. ammattiosaamisen näytöt, opinnäytteet ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen.

Ulkomailla suoritettujen tutkintojen tuottaman osaamisen tunnustamiseksi ja täydentämiseksi Suomessa on joskus tarpeen suorittaa erilaisia näyttöjä.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen (AHOT)

Valtioneuvoston asetuksen ammattikorkeakouluista (352/2003) mukaan ammattikorkeakoulun tulee huolehtia siitä, että opiskelija saa tutkintosäännössä määrätyn perustein lukea tutkintoa suorittaessaan hyväkseen muussa kotimaisessa tai ulkomaisessa korkeakoulussa taikka muussa oppilaitoksessa suorittamiaan vastaavia opintoja sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja ja harjoittelua muilla samantasoisilla opinnoilla taikka vastaavalla harjoittelulla tai työkokemuksella.

Valtioneuvoston asetuksen yliopistojen tutkinnoista mukaan (794/2004) opiskelija saa tutkintoa suorittaessaan yliopiston päätöksen mukaan lukea hyväkseen muussa kotimaisessa tai ulkomaisessa taikka muussa oppilaitoksessa suorittamiaan opintoja sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja muilla samantasoisilla opinnoilla. Opiskelija saa yliopiston päätöksen mukaan lukea hyväkseen sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja myös muulla tavoin osoitetulla osaamisella.

Tässä kuvatut aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen käytännöt perustuvat opetusministeriön aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa -työryhmän ehdotuksiin. Työryhmän mukaan korkeakoulujen tulee ottaa käyttöön ja kehittää menetelmiä joilla opiskelija voi todistaa osaamistaan hyväksiluvun saamiseksi ja/tai opiskelijan aikaisempi osaaminen voidaan ottaa huomioon opintojakson suoritustavassa tai laajuudessa. Aiemmin hankitun osaamisen näyttötapoja ovat mm. esseet, haastattelut, kuulustelut, opinnäytteet, oppimispäiväkirjat, portfoliot, opetusnäytteet, esitelmät ja muut taidonnäytteet.

Opetusministeriön AHOT-työryhmän mukaan opiskelijalla tulee olla mahdollisuus tehdä hakemus hyväksiluettavista opinnoista korkeakoulun ohjeiden mukaisesti. Hakemuksen liitteenä on toimitettava tarvittavat tiedot osaamisesta. Tämän jälkeen korkeakoulu käsittelee hakemuksen ja arvioi osaamista koskevat näytöt (todistukset tms.).

Korkeakoulu voi tarvittaessa pyytää lisäselvityksiä tai näyttöjä, esimerkiksi suullista tai kirjallista tenttiä. Korkeakouluilla ei ole velvollisuutta arvioida muiden kuin omien opiskelijoidensa aiemmin hankkimaa osaamista. Siihen ei osoiteta erillistä rahoitusta eikä siitä peritä opiskelijamaksuja. AHOT-prosessi käynnistyy siten, että opiskelija arvioi osaamistaan ja selvittää onko hänellä korkeakoulututkinnon osaamistavoitteiden mukaista osaamista ja onko sen pohjalta mahdollista saada hyväksilukuja. Korkeakoulut määrittelevät opetussuunnitelmissaan tutkintojen ja tutkinnon osien osaamistavoitteet ja opiskelijan osaamista suhteutetaan näihin osaamistavoitteisiin. Arviointi perustuu osaamiseen, ei siihen missä tai miten osaaminen on hankittu.

AHOT-työryhmä ehdotti, että myös korkeakouluissa tunnustamisjärjestelmää ja osaamisen arvioinnin menetelmiä tulee kehittää yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa, ottaen huomioon myös työelämän osaamistarpeet ja riittävä laadunvarmistus. Opiskelijan henkilökohtainen opintosuunnitelma (HOPS) yhdistää opiskelijan aiemmin hankkiman osaamisen, korkeakoulun opetussuunnitelman ja opiskelijan osaamistavoitteet. Rehtori-neuvostojen AHOT-kehittämishankkeen suosituksissa tarkennetaan näitä ehdotuksia.

Opinnäytetyöt korkeakouluissa

Sekä ammattikorkeakoulujen että yliopistojen ensimmäisen ja toisen syklin tutkintoihin kuuluu opinnäytetyö. Opinnäytetyöllä on kunkin tutkinnon ja osaamisen kannalta keskeinen merkitys. Opinnäytetyön muoto ja tavoitteet vaihtelevat aloittain. Yleispiirteinä voidaan kuitenkin todeta, että niissä opiskelija osoittaa jo opittuja valmiuksiaan hankkia, soveltaa ja tuottaa uusia tietoja, taitoja ja menetelmiä. Opinnäytetyössä arvioidaan myös kykyä selkeään esittämiseen. Samalla opinnäytetyön laatiminen on vaativa oppimisprosessi, joka myös tuottaa edellä mainittua osaamista.

Ammattikorkeakoulututkintoon kuuluvan opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää ja osoittaa opiskelijan valmiuksia soveltaa tietojaan ja taitojaan ammattiopintoihin liittyvässä käytännön asiantuntijatehtävässä (VNA ammattikorkeakouluista 352/2003). Opinnäytetyöt ovat työelämän kehittämistehtäviä, tuotekehitys- ja projektitöitä. Ne voivat olla tyypiltään tutkimuksellisia, toiminnallisia ja taiteellisia töitä. Ammattikorkeakouluissa tehdään vuosittain 21 000 opinnäytetyötä.

Ylemmän ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ja osoittaa kykyä soveltaa tutkimustietoa ja käyttää valittuja menetelmiä työelämän ongelmien erittelyyn ja ratkaisemiseen sekä valmiutta itsenäiseen vaativaan asiantuntijatyöhön (asetus 352/2003). Opinnäytetyö on ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon keskeisin opintokokonaisuus, joka liittyy oman ammattialan kehittämiseen projektina, kehittämistehtävänä, tutkimuksena tai muunlaisena hankkeena. Opinnäytetyössä oma erikoisosaaminen syvenee asiantuntijuudeksi opinnäytetyön aihealueella. Opinnäytetyön aiheen tulee olla käytännönläheinen, siinä tulee olla tiivis työelämäyhteys ja tulosten välitön hyödynnettävyys.

Opinnäytetyön kuulumisesta alempaan ja ylemmän korkeakoulututkintoon säädetään valtioneuvoston asetuksessa yliopistotutkinnoista. Yliopiston opinnäytetöiden tavoitteista ei tarkemmin säädetä asetuksella. Alempaan tutkintoon kuuluvan nk. kandidaatintutkielman laajuus on 6–10 opintopistettä ja ylemmän tutkintoon kuuluvan, nk. pro-gradun laajuus on 20–40 opintopistettä. Sen muodosta ja tarkoituksesta ohjeistetaan tiedekunnittain, mutta pääsääntöisesti kysymys on tieteellisestä opinnäytetyöstä, joka on usein empiirinen tutkimus. Sen tavoitteena on harjaannuttaa opiskelijaa alan tieteellisten kysymysten asetteluun, käsitteiden hallintaan ja niiden soveltamiseen, lähdekirjallisuuden hankintaan

ja käyttöön, oman pääaineen keskeisten tutkimusmenetelmien käyttöön, johtopäätelmien tekoon ja asian esittämiseen hyvässä kirjallisessa muodossa.

Ammattiosaamisen näytöt toisen asteen ammatillisissa perustutkinnoissa

Ammattiosaamisen näytöt ovat koulutuksen järjestäjän ja työelämän yhdessä suunnittelema, toteuttama ja arvioima työtilanne tai työprosessi, jossa opiskelija näyttää käytännön työtehtävissä miten hyvin hän on saavuttanut ammatillisten opintojen tavoitteiden mukaisen työelämän edellyttämän ammattitaidon. Näytöt ovat osa ammatillista koulutusta ja sijoittuvat koko koulutuksen ajalle. Ammattiosaamisen näytöt liitettiin nuorten ammatillisiin perustutkintoihin 1.8.2006.

Ammattiosaamisen näytöt annetaan ammatillisista opinnoista. Yhteisistä opinnoista ei anneta erillisiä näyttöjä. Vapaasti valittavista opinnoista annetaan näyttö vain, jos koulutuksen järjestäjä niin päättää. Ammattiosaamisen näyttöjen arviointi tehdään yhteistyönä opiskelijan, opettajan ja työelämän edustajan kanssa. Opiskelija saa ammattiosaamisen näyttöjen suorittamisesta todistuksen, joka on osa tutkintotodistusta.

Ammattiosaamisen näyttöjen tarkoituksena on varmistaa ja vahvistaa ammatillisen peruskoulutuksen laatua, yhtenäistää opiskelijan arviointia samanlaiseksi koko Suomessa ja edistää opiskelijan siirtymistä työelämään. Ammattiosaamisen näytöistä saadun palautteen perusteella kehitetään opetusta.

Aikuisten ammatilliset näyttötutkinnot toisen asteen ammatillisissa tutkinnoissa

Näyttötutkinnon erityispiirre on, että tutkinnon suorittaminen perustuu osaamisen lopputuloksen arviointiin: näyttötutkinnot ovat ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomia tutkintoja, eikä tutkinnon suorittajalle aseteta vaatimuksia sen suhteen, miten hän on hankkinut ammattitaitonsa. Ammattitaito on voitu hankkia koulutuksessa, työelämässä, kansalaistoiminnassa tai harrastuksissa tai näitä eri tavoin yhdistäen.

Näyttötutkinnon pedagoginen erityispiirre on työelämässä ja koulutuksessa hankitun osaamisen vuorottelu ja yksilökohtaisten variaatioiden mahdollistaminen. Useimmat näyttötutkinnon suorittajat suorittavat myös muodollisia opintoja (näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta) ennen tutkinnon suorittamista. Koulutuksen järjestäjän kuuluu huolehtia koulutukseen hakeutumisen, tutkinnon suorittamisen ja tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisesta. Valmistavassa koulutuksessa tutkinnon suorittajalle laaditaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma aiemman osaamisen pohjalta ja opiskelija opiskelee ainoastaan ne sisällöt, joita hän ei vielä hallitse. Opiskelusuunnitelmaa laadittaessa opiskelijan osaamista verrataan tutkinnon perusteisiin, jossa määritellään tutkinnon suorittamiseen tarvittava tieto- ja taitotaso kullakin osa-alueella.

Näyttötutkinnon voi suorittaa tällä hetkellä 53 ammatillisessa perustutkinnossa, 184 ammattitutkinnossa ja 123 erikoisammattitutkinnossa. Tutkinnot rakentuvat pakollisista ja valinnaisista osista. Tutkinnosta voi suorittaa vain yhden tai muutaman tutkinnon osan, jos opiskelija ei tarvitse koko tutkintoa. Valinnaisuutta tutkinnon koostamisessa on paljon, mikä lisää mahdollisuuksia rakentaa tutkintoja yksilökohtaisiin tarpeisiin. Näyttötutkinnot suoritetaan tutkinnon osa kerrallaan omissa tutkintotilaisuuksissa. Ne järjestetään todellisessa työpaikassa tai sitä mahdollisimman paljon muistuttavassa ympäristössä.

Aikuisten ammatillisten näyttötutkintojen suorittaminen on erittäin suosittua. Niitä suoritetaan määrällisesti paljon ja suurin osa aikuisten ammatillisesta koulutuksesta suuntautuu näyttötutkintoihin.

Näyttötutkintojärjestelmä perustuu kolmikantayhteistyöhön. Siihen kuuluu työelämän sitoutuminen järjestelmään ja tiivis yhteistyö opetushallinnon (kouluttajat, hallinnon päätösten valmistelu), työelämän edustajien (työnantaja- ja työntekijätahot) ja tutkinnon suorittajan kesken. Työelämän edustus pääsee mukaan määrittelemään, millaisia osaamiskokonaisuuksia työelämässä tarvitaan eli mitä tutkintoja järjestelmään kuuluu (tutkintorakenne), mitä osaamista tutkinnoissa vaaditaan (tutkintojen perusteet) ja lopulta arvioimaan tutkinnon suorittajien osaamista (näyttötutkintojen suunnittelu, järjestäminen ja arviointi).

Tutkinnot suoritetaan osoittamalla tutkinnon perusteissa määritelty ammattitaito. Tutkintojen perusteista (tutkintovaatimuksista) päättää Opetushallitus. Tutkintotoimikunnat vastaavat näyttötutkintojen järjestämisestä, valvonnasta ja tutkintotodistusten myöntämisestä. Tutkintotoimikuntien jäsenet edustavat työnantajia, työntekijöitä, opettajia ja tarvittaessa itsenäisiä ammatinharjoittajia. Toimikunnissa enemmistö on työelämän edustajia.

Järjestelmän resurssit koostuvat useista eri lähteistä. Näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta järjestetään opetushallinnon rahoituksella ja sitä voidaan järjestää ammatillisena perus- ja lisäkoulutuksena sekä oppisopimuskoulutuksena. Tutkintoon valmistavaan koulutukseen osallistuvilta opiskelijoilta voidaan periä kohtuullinen opiskelijamaksu. Valmistavaa koulutusta voidaan järjestää myös työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena ja henkilöstökoulutuksena.

Tutkintotilaisuuksien järjestämisen kustannuksien katsotaan pääosin kuuluvan siihen rahoitukseen, mitä koulutuksen järjestävät saavat valmentavan koulutuksen järjestämiseen eli järjestämisen kustannukset katetaan opetushallinnon rahoituksessa (ammatillinen lisäkoulutus tai erikseen haettavat avustukset). Työvoimapolitiittisessa aikuiskoulutuksessa tutkintotilaisuus rahoitetaan vastaavasti osana työhallinnon ja koulutuksen järjestäjän välistä koulutus sopimusta. Näyttötutkinnon suorittamisesta peritään opiskelijalta maksu. Maksuilla katetaan tutkintotoimikuntien työstä aiheutuvia kustannuksia.

Ulkomailla suoritettun korkeakoulututkinnon tuottaman osaamisen tunnustaminen ja täydentäminen

Tutkinnon tunnustamisella tarkoitetaan päätöstä ulkomaisen tutkinnon antamasta kelpoisuudesta. Tutkintojen tunnustamista koskevat säädökset ja toimivaltaiset tahot vaihtelevat sen mukaan, missä tarkoituksessa ulkomailla suoritettu tutkinto tunnustetaan. Työelämää ja virkakelpoisuutta varten on omia kelpoisuuteen tai ammatinharjoittamisoikeuteen liittyviä säädöksiä ja toimivaltaisia tahoja. Yksityisen sektorin työnantaja, esimerkiksi yritys, voi pääsääntöisesti päättää tutkinnon tunnustamisesta itsenäisesti. Tutkintojen ja opintojen tunnustaminen (jatko-)opintoja varten kuuluu korkeakoulujen ja oppilaitosten toimivaltaan. Korkeakoulut ja oppilaitokset valitsevat itse opiskelijansa ja opiskelijavalintaa tehdessään tunnustavat aiemmin suoritettua koulutuksen tai aiemmin suoritettut tutkinnot. Ammatinharjoittamisoikeuden myöntämisestä ulkomaisen tutkinnon perusteella päättävät alakohtaiset viranomaiset, esimerkiksi terveydenhuollon ammattien osalta Terveydenhuollon oikeusturvakeskus (TEO).

Yleisimmin virkoihin vaaditaan tietyn tasoinen tutkinto (esimerkiksi ylempi korkeakoulututkinto), mutta joihinkin ammatteihin on vaatimuksena tietty tutkinto tai tietynlaiset opinnot. Esimerkkeinä tällaisista voidaan mainita opettajat tai sosiaalityöntekijät. Ulkomailla suoritettua tutkintoa ei voida aina tunnustaa niin, että se heti tuottaisi kelpoisuuden tiettyyn tehtävään Suomessa. Opetushallitus tai TEO voi asettaa lisävaatimuksia kelpoisuuden saamisen ehdoksi. Se, mitä lisävaatimuksia kenellekin asetetaan, määräytyy

tutkintojen tunnustamista koskevien säädösten perusteella. Tutkinnon täydentämiseksi voidaan edellyttää Suomessa suoritettavia lisäopintoja, kelpoisuuskoea, kuulusteluja tai sopeutumisaikaa. Yleisimmin lisäopintoja määrätään opettajille, joiden tulee usein suorittaa Suomessa opetusharjoittelu ja siihen liittyvät opinnot. Kelpoisuuskokeen ollessa tarpeen Opetushallituksen päätöksessä määrätään se, missä kelpoisuuskokeen voi suorittaa ja mikä on sen sisältö.

Specima-projektissa (ESR-hanke Korkeasti koulutetut maahanmuuttajat työelämään 2000–2007) yhtenä tuloksena todettiin, että valmentavalla koulutuksella on maahanmuuttajien pätevoitymiseen erittäin suuri merkitys. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden täydennyskoulutuksen tarpeet ovat yksilölliset. Korkeakoulujen ja oppilaitosten resursseista riippuu, kuinka paljon tosiasiallisia suorittamismahdollisuuksia on olemassa. Asiakaspalautteen ja Opetushallituksen kokemuksen perusteella vaikuttaa siltä, että Suomen koulutusjärjestelmässä ei ole riittävästi mahdollisuuksia täydentää opintoja tai suorittaa vaadittavia kelpoisuuskokeita.

Yleiset kielitutkinnot ja valtionhallinnon kielitutkinnot

Yleiset kielitutkinnot on aikuisille suunnattu kielitaidon testausjärjestelmä. Aiemmin kielitutkintoja suorittivat pääosin työikäiset aikuiset, jotka halusivat osoittaa vieraan kielen taitoaan. Nyt kielitutkintojen hyödyntäminen on laajentunut. Maahanmuuttajat voivat suomen tai ruotsin kielitutkinnolla osoittaa Suomen kansalaisuuden saamiseksi edellytettävää suomen ja ruotsin kielen taitoa. Myös suomalaiset, jotka ovat suorittaneet tutkinnon ulkomailla, tarvitsevat osoituksen julkishallinnon tehtävissä vaadittavasta kielitaidosta.

Kielitutkinnon voi suorittaa englannin, espanjan, italian, ranskan, ruotsin, saamen, saksan, suomen ja venäjän kielessä. Kielitutkinnoissa testataan viestinnällistä kielitaitoa tehtävissä, joita voi kohdata henkilökohtaisissa, julkisissa, tai työhön liittyvissä tilanteissa. Osaamista luokitellaan kolmella tasolla ja kuusiportaisella taitotasoasteikolla. Asteikko on yhteismitallinen Euroopan neuvoston kehittämän yleiseurooppalaisen viitekehyksen kanssa.

Kielitaidon osoittavia kielikokeita järjestetään kaksi kertaa vuodessa. Opetushallitus on myöntänyt runsaalle 100 oppilaitokselle oikeuden järjestää kielitutkintoja. Kokeet tarkastetaan keskitetysti ja niistä annetaan taitotasoa kuvaava todistus. Osallistuminen ei ole sidottu edeltävään koulutukseen tai oppilaitokseen. Kokeeseen osallistumisesta peritään maksu.

Valtionhallinnon kielitutkinnoilla voidaan osoittaa sellaista suomen ja ruotsin kielen taitoa, jota vaaditaan julkishallinnon tehtävissä. Myös valtionhallinnon kielitutkinnolla voi osoittaa Suomen kansalaisuuden saamiseksi edellytettävää suomen ja ruotsin kielen taitoa.

Valtionhallinnon kielitutkintoja voi suorittaa tyydyttävällä, hyvällä ja erinomaisella tasolla. Tyydyttävän / hyvän taidon tutkinnot suoritetaan eri paikkakunnilla toimiville Opetushallituksen nimittämille tutkintosuoritusten vastaanottajille. Erinomaisen taidon tutkinto suoritetaan suomen tai ruotsin kielen kielitutkintolautakunnan järjestämissä tutkintotilaisuuksissa Helsingissä.

Lääkärikuulustelut

Euroopan unionin ja Euroopan talousalueen ulkopuolelta tulevilla lääkäreillä on Suomeen tullessaan kansainvälisesti tunnustettu, WHO:n hyväksymä lääkärintutkinto, mutta sen lisäksi heidän tulee suomalaisen ammatinharjoittamisluvan saamiseksi vielä suorittaa terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen TEO:n vaatimat kolme lisäopintokuulustelua. Kuulustelujen vaatimisella halutaan varmentaa, että heidän lääkärin tietonsa ja taitonsa sekä

suomalaisen lainsäädännön ja palvelujärjestelmän tuntemuksensa vastaavat suomalaisilta vastavalmistuneilta lääkäreiltä vaadittavaa tasoa. Lisäopintokäytäntö on kansainvälinen ja siitä poikkeuksena ovat vain EU-maiden sisäiset työmarkkinat. Lisäopintokuulustelujen järjestämisestä Suomessa on vuodesta 1995 alkaen vastannut Tampereen yliopiston lääketieteellinen tiedekunta.

Näyttönä ammatillisesta osaamisesta voidaan pitää vähintään 6 kuukauden lääkäriharjoittelua suomalaisessa sairaalassa sekä kolmiosaista kuulustelua (kirjallinen kuulustelu koskien keskeisiä lääketieteen osa-alueita, kirjallinen kuulustelu koskien terveydenhuollon hallintoa ja suullinen kuulustelu käytännön potilastenttinä vastaanottotilanteessa).

3.2 Työryhmän näkemys soveltamismahdollisuuksista korkeakoulutettujen aikuiskoulutuksessa

3.2.1 Oppisopimustyyppinen täydennyskoulutus

Hallitusohjelmaan sisällytetyn tavoitteen mukaan oppisopimustyyppistä koulutusta laajennetaan korkeakoulutettujen täydennyskoulutukseen. Hallitusohjelmaa tarkentavassa Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2007–2012 todetaan, että selvitetään oppisopimustyyppisen koulutuksen käyttö korkeakoulutettujen täydennyskoulutuksessa.

Kuten luvussa 2.6 todettiin, korkeakoulutetulla väestöllä ja asiantuntija- tai johtotehtävissä muulla koulutustaustalla toimivilla työntekijöillä on tarve saada koulutusta, joka tähtää laajojen korkeakoulutusoisten osaamiskokonaisuuksien saavuttamiseen joko oman osaamisen ylläpitämiseksi tai uudelleen suuntaamiseksi työurien aikana. Korkeakoulujen järjestämän koulutuksen lisäksi korkeakoulutetuilla on jatkossakin mahdollisuus osallistua myös muuhun työikäiselle aikuisväestölle suunnattuun koulutukseen, mukaan lukien toisen asteen oppisopimuskoulutukseen.

Oppisopimuskoulutus on osoittautunut joustavaksi ja nopeasti työelämän tarpeisiin reagoivaksi koulutusmuodoksi. Työpaikalla tapahtuvan oppimisen (70–80 % opiskelusta) ja tietopuolisten opintojen vuorottelu mahdollistaa sen, että oppisopimusopiskelijan työpanos on työpaikan käytettävissä lähes koko koulutusajan. Opetusmenetelmällisenä mallina se antaa mahdollisuuden organisoida koulutusta työelämälähtöisesti ja työelämän tehtäviin painottuen. Osaamisen tunnustaminen perustuu reaaliaikaiseen työtehtävissä hankittavaan osaamiseen ja sen tunnustamiseen. Pidempikään koulutusaika ei vaikeuta työvoiman saatavuutta. Koulutukseen ei ole erillisiä hakuaikoja, vaan koulutus voidaan aloittaa heti, kun opiskelija (tai ryhmä) löytää oppisopimuspaikan tai sen suorittamiseksi osoitetaan riittävät työtehtävät.

Työmarkkinoilla vallitsevan osaajapulan, maahanmuuttajien kotoutumisen Suomen työmarkkinoille, ammattirakenteen muutosten sekä teknologian nopean kehityksen arvioidaan lisäävän edelleen työpaikalla tapahtuvan oppimisen kysyntää tulevaisuudessa koko työikäisen väestön osalta. Työurien pidentäminen edellyttää erityisesti yli 50-vuotiaiden tietojen ja taitojen päivittämistä heille soveltuvin koulutusmuodoin.

Oppisopimustyyppistä koulutusta tulee kehittää myös vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien korkeakoulutettujen työelämään pääsyn tai paluun helpottamiseen. Taloudellisten kriisien ja elinkeinoelämän rakennemuutoksen aiheuttamaa uudelleen koulutusta voidaan myös toteuttaa oppisopimustyyppisenä ratkaisuna.

Korkeakoulujen pidempikestoiseen täydennyskoulutukseen on tarve luoda uusi työelämäläheinen koulutusmuoto. Seuraavassa kappaleessa on kuvattu tarkemmin työryhmän näkemys oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen erityisistä piirteistä.

Korkeakoulutettujen oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen erityispiirteet

Työryhmän näkemyksen mukaan korkeakoulutettujen oppisopimustyyppisessä täydennyskoulutuksessa on seuraavat piirteet:

- 1 Vastuu koulutuskokonaisuudesta: korkeakoulu vastaa oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen tasosta ja laadusta
- 2 Työnantajan ja työntekijän välinen suhde: edellyttää koulutustyöpaikkaa, josta sovitaan työnantajan ja työntekijän (opiskelijan) välillä tehdyllä määräaikaisella työsopimuksella (oppisopimus). Työnantajan ja virkasuhteisen työntekijän suhteesta voidaan sopia sopimuksella, joka on virkamiehen ja työnantajan välille tehty kirjallinen määräaikainen sopimus (virkamiehen oppisopimus) tai se voi perustua sopimussuhteeseen, joka yrittäjällä on omaan yritykseensä.
- 3 Työnantajan ja korkeakoulun välinen sopimus: sopimuksessa sovitaan oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen keskeisistä järjestelyistä ja korvauksesta työnantajalle.
- 4 Erillinen rahoitusjärjestelmä: kattaa opetuksen järjestämisestä aiheutuvat kulut, työnantajakorvauksen sekä hallinnointikulut

Työryhmän näkemyksen mukaisesti edellä mainittujen neljän elementin tulisi täyttyä oppisopimustyyppisestä täydennyskoulutuksesta puhuttaessa. Mallin erityispiirteisiin kuuluu myös, että

- oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen hallintoviranomaisena toimii korkeakoulu
- tietopuolisen opetuksen järjestämisestä vastaa korkeakoulu
- oppisopimustyyppisessä täydennyskoulutuksessa työpaikalla tapahtuva koulutus olisi keskeisessä asemassa ja siitä vastaisi työnantaja, työnantajan ja korkeakoulun sopimalla tavalla
- oppisopimustyyppinen täydennyskoulutus on tutkinnon jälkeistä koulutusta.

Koulutukseen voi osallistua myös muut kuin korkeakoulututkinnon suorittaneet, jos korkeakoulu ja työnantaja arvioivat yhdessä, että työntekijällä on opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet. Työryhmä keskusteli työnantajan ja työntekijän välisestä suhteesta puhuttaessa myös koulutussopimustyyppisestä ratkaisusta, jolloin työntekijä ei olisi lainkaan työsopimus- tai virkasuhteessa työnantajaan oppisopimustyyppisen koulutuksen aikana. Työryhmä päätyi kuitenkin esittämään samankaltaista rajausta työnantajan ja työntekijän väliseen suhteeseen kuin oppisopimuskoulutuksessa.

Oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen rahoitusmalli

Oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen rahoitus tulee järjestää samalla tavoin kuin oppisopimuksena järjestettävän ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitus. Valtion talousarviossa merkitään oppisopimustyyppiselle täydennyskoulutukselle rahoitusta oppisopimuskoulutuksen valtionosuusmomentille (mom. 29.30.32). Oppisopimustyyppisessä täydennyskoulutuksessa yksikköhinta on sama kuin oppisopimuksena ammattitutkintoon ja erikoisammattitutkintoon valmistavassa koulutuksessa. Vuoden 2009 talousarvioesityksessä

po. yksikköhinta on 3 223 euroa. Rahoitusmallin toimivuutta on käytännössä seurattava ja tarpeen vaatiessa uudelleenarvioitava.

Korkeakoulu ja työnantaja sopivat koulutuskorvauksen suuruudesta työnantajalle. Koulutuskorvauksen suuruus määräytyy sen mukaan, miten koulutuksesta arvioidaan aiheutuvan kustannuksia työnantajalle työpaikalla tapahtuvan koulutuksen ohjaamisesta.

Opetusministeriön rahoituksen lisäksi työhallinto voi maksaa oppisopimuskoulutuksesta työnantajalle palkkatukea. Vastaava järjestely koskee myös korkeakoulutettujen oppisopimustyyppistä täydennyskoulutusta.

Oppisopimustyyppinen täydennyskoulutus terminä

Työryhmän näkemyksen mukaan vakiinnutetaan oppisopimustyyppinen täydennyskoulutus terminä kuvaamaan koulutusta, joka täyttää edellä kuvatut erityispiirteet.

3.2.2 Osaamisen näytöt korkeakoulujen koulutuksessa

Työryhmä näkee, että osaamisen näyttämistä korkeakouluissa tulee kehittää sekä tutkintoon johtavassa koulutuksessa että tutkinnon suorittamisen jälkeisessä koulutuksessa.

Työelämässä hankitaan monenlaista osaamista, joka syventää ja erikoistaa eri tavoin korkeakoulututkinnon suorittamisen yhteydessä hankittuja osin geneerisiä taitoja. Saa-vuttaakseen tarvittavan valmiuden tai saadakseen tietyn osoituksen osaamisestaan, yksilön ei ole aina mielekästä opiskella uudestaan jo osaamaansa. Tällöin osaamisen näyttämisen mahdollisuus tulee olla mahdollista.

Korkeakoulututkintojen suorittamiseksi ei ole erillistä näyttöjärjestelmää kuten ammatillisessa koulutuksessa. Tutkinnon ja niiden osien suorittamisen yhteydessä kehittämistarve kohdistuu ennen kaikkea näyttämiseen osana tutkinnon suorittamista, eli aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin ja menetelmiin.

Nykytilanteessa koulutusjärjestelmämme tunnistaa vain tutkinnot osoituksena korkeakoulutaisesta osaamisesta, ei korkeakoulututkinnon jälkeen hankittavia osaamiskokonaisuuksia. Täten tarvitaan sekä tutkinnon jälkeisten korkeakoulutaisoisten osaamiskokonaisuuksien luomista ja määrittelyä että menetelmää, jolla osaamistavoitteeseen pääsy voidaan osoittaa.

Tutkinnot ja tutkintojen osat

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) käytännöt ovat kansainvälisesti vertaillen vielä kehittymättömiä korkeakouluissa Suomessa. Tunnustamiseen liittyvät käytännöt ovat yksittäisten korkeakoulujen, tiedekuntien ja jopa yksiköiden tai laitosten vastuulla ja käytännöt vaihtelevat. Suomesta on tähän asti puuttunut alakoh-tainen yhteistyö, opiskelijoille selkeä, avoin ja johdonmukainen tunnustamisjärjestelmä ja kehittyneet korkeakoulupedagogiset menetelmät tunnistaa etenkin muualla kuin muodol-lisessa koulutuksessa hankittua osaamista. AHOT-prosesseihin on kiinnitetty kansallisesti lähivuosina huomiota. Opetusministeriön työryhmämuistio vuonna 2007 käynnisti kes-kustelun valtakunnallisesta kehittämis-yhteistyöstä, jonka korkeakoulujen rehtorineuvostot käynnistivät kuluvana vuonna.

Bolognan prosessin yhteydessä ja Eurooppalaiseen tutkintojen viitekehyksen (EQF) keskustelun yhteydessä on korostettu osaamislähtöistä ajattelutapaa tutkintojen kehit-tämisessä. Suomessa on tänä syksynä perustettu työryhmä, jonka tehtävänä on EU:n neuvoston suosituksen mukaisesti tehdä ehdotus kansallisesta viitekehyksestä ja kuvata sen

tasot osaamisena. Lisäksi työryhmän tulee kuvata periaatteet, joiden mukaisesti tutkinnot tulisi sijoittaa kansallisen viitekehyksen ja EQF-viitekehyksen tasoille ja tehdä ehdotus tutkintojen sijoittelusta viitekehyksiin. EU:n neuvoston EQF-suosituksessa suositellaan, että jäsenvaltiot noudattavat osaamiseen perustuvaa lähestymistapaa tutkintojen määrittelyssä ja kuvauksessa, edistävät epävirallisen ja arkioppimisen tunnustamista sekä edistävät ja soveltavat koulutuksen laadunvarmistuksen periaatteita kuvatessaan kansallisten tutkintojärjestelmien mukaisia korkea-asteen tutkintoja eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen mukaan.

AHOT-prosessissa tulee tunnistaa myös työelämässä hankittua osaamista. Osaamista voidaan näyttää hyvin samantyyppisesti AHOT-prosessissa kuin erilaisissa näyttöjärjestelmissä. Työryhmän näkemyksen mukaan korkeakoulujen tutkintoon johtavassa koulutuksessa ei kehitetä erillistä näyttöjärjestelmää, vaan osaamisen näyttämistä ja tunnustamista kehitetään osana aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisprosessia. Jotta työelämässä hankittu osaaminen on mahdollista tunnustaa, tutkintojen tuottama osaaminen on kuvattava kompetensseina. Näiden kuvausta korkeakoulujen opetussuunnitelmissa tulee edelleen kehittää.

Korkeakoulusektorien välisellä koulutusalaakohtaisella yhteistyöllä on löydettävissä keinoja ja sopivia osaamisen kuvaamis- ja mittaustapoja. Korkeakoulututkintojen osalta ei ole kannatettavaa kehittää yhtä yhtenäistä järjestelmää näyttöihin, vaan eri alojen yhteistyössä on kehitettävä monipuolisia malleja ja mekanismeja, joilla osaaminen voidaan näyttää ja tunnustaa. Kysymys on ennen kaikkea tunnustamis- ja tunnustamismekanismien valtakunnallisesta aiempaa syvemmästä kehittämistyöstä.

Siltä osin, kun korkeakoulu järjestää tutkinnon jälkeistä koulutusta, joka ei ole tutkintojen osista koostuvaa koulutusta tai niiden suorittamista, korkeakoulun vastuulle kuuluu informoida opiskelijaa jo ennen koulutuksen aloittamista sitoutuuko korkeakoulu hyväksilukemaan suoritettuja opintoja osaksi mahdollisesti myöhemmin suoritettavaa tutkintoa.

Erityispätevyys tutkinnon jälkeisen osaamisen näyttönä

Tutkinnon jälkeisiin työelämän kannalta tarpeellisiin laajoihin osaamiskokonaisuuksiin liittyvää tarjontaa ei korkeakoulutettujen määrään verrattuna ole riittävästi tarjolla. Työryhmän näkemyksen mukaan on tarpeen luoda työelämän lähtökohdista korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen hankittavia laajoja osaamiskokonaisuuksia, jotka voidaan osoittaa näytöllä. Työryhmä nimittää näitä kokonaisuuksia erityispätevyyksiksi.

- Erityispätevydet ovat osaamistuloksien kautta määriteltäviä kokonaisuuksia, joiden mukainen osaaminen todennetaan näytöllä. Erityispätevyden näyttö on osaamisen hankkimistavasta riippumaton ja tukee työssä oppimista.
- Erityispätevydet laaditaan työelämässä vaadittavien kompetenssikokonaisuuksien ja saavutettavien osaamistulosten kuvauksina. Erityispätevyden tuottama osaaminen tulee olla siten kuvattu, että se on vähintään Eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen (EQF) 6 osaamistasokuvauksen tasoista.
- Erityispätevydet ovat uusi tapa näyttää osaamista. Erityispätevyysien asema työmarkkinoilla perustuu työelämän tarvitsemaan ammatilliseen osaamiseen. On huomattava, että läheisestä terminologiasta huolimatta, nämä erityispätevydet eivät tuota muodollisia kelpoisuuksia. Muodollisista kelpoisuuksista säädellään eri hallinnon alojen lainsäädännössä, eikä erityispätevyysien luomisella ole tarkoitus muuttaa tai lisätä kelpoisuusehtoja.

Korkeakoulut vastaavat erityispätevyysien kuvaamisesta, vastaanottavat näytöt ja myöntävät todistukset. Erityispätevyysien tuottama osaaminen laajentaa, syventää ja erikoistaa korkeakoulutasoista ammatillista osaamista. Osaaminen on luonteeltaan korkea-asteelle tyypillistä, jolloin mm. geneeriset taidot ja abstrakti ajattelu korostuvat. Korkeakoulut voivat vastaanottaa erityispätevyysien näyttöjä riippumatta siitä, miten niiden edellyttämä osaaminen on hankittu.

Erityispätevyyksiä suunnataan vain perusteellisempaan osaamisen kehittämiseen, joka edellyttää laaja-alaista ja syvällistä oppimista ja kouluttautumista. Työryhmä on luvussa 2.6 todennut, että lyhytkestoista täydennyskoulutusta on koulutusmarkkinoilla runsaasti ja vajetta on juuri laajojen osaamiskokonaisuuksien hankintamahdollisuuksissa.

Erityispätevyyden näytön tuloksena opiskelija ymmärtää osaamisensa tason mutta myös osaa arvioida oppimiansa toimintatapoja ja kehittää uusia. Ohjauksessa korkeakoulun kanssa osaamistavoitteisiin peilaten sovitaan täydentävän koulutuksen ja ohjauksen järjestämisestä ja osallistumisesta. Opiskelija laatii näytteen tai näytteitä, jotka oppimisprosessina yhdistävät aiemman työkokemuksen ja korkeakoulun tuottaman täydentävän koulutuksen ja ohjauksen sekä varmistavat kokonaisuuden osaamistavoitteiden hallinnan. Saavutettavan kompetenssin luonne vaikuttaa siihen minkälaisia menetelmiä osaamisen näyttöön valitaan. Opinnäytetyötyyppinen tapa näyttää osaaminen voi olla yksi mahdollinen muoto.

Erityispätevyyksillä tuodaan esiin, että työelämän kannalta tärkeää osaamista hankitaan myös muussa kuin tutkintoon johtavassa koulutuksessa, osaamista täydennetään tutkinnon suorittamisen jälkeen työelämässä ollessa ja hankittu osaaminen voidaan näyttää luotettavasti. Näytöt vähentävät korkeakoulujen ja opiskelijoiden paineita sisällyttää työelämässä mahdollisesti vaadittavaa erikoisosaamista perustutkintoihin. Erikoistunut osaaminen voidaan luontevammin hankkia ja näyttää vasta siinä vaiheessa, kun osaaminen on kytkeytynyt työelämässä muodostuneeseen ammattitaitoon.

- Erityispätevyyden suorittamiseksi voidaan koulutusta hankkia monin eri tavoin. Tällöin myös tarvittavan koulutuksen hankkimiseksi on useita eri kanavia, joilla on kaikilla erilainen rahoituslähde:
  - maksullinen täydennyskoulutus,
  - edellä esitetty oppisopimustyyppinen täydennyskoulutus
  - ammattikorkeakoulujen erikoistumisopinnot, sekä omaehtoisesti hankittuna että työnantajan hankkimina
  - työnantajan järjestämä henkilöstökoulutus
  - työvoimapoliittinen aikuiskoulutus
  - omaehtoisesti opiskellen tai muilla tavoin

Lähtökohtia erityispätevyysien määrittelylle:

- Erityispätevyysien laajuutta voidaan havainnollistaa esimerkiksi siten, koulutuksena sen laajuus olisi pääsääntöisesti 30–60 opintopistettä.
- Erityispätevyydet eivät kata kaikkea korkeakoulutettujen tutkinnon jälkeisen osaamisen tarvetta, mikä voi usein kohdistua myös esim. toisen asteen osaamiseen rinnastuviin ja yleisiin käytännönläheisiin taitoihin tai tarpeeseen, joihin nykyiset koulutustarjonnan markkinat jo vastaavat.

- Työnantajat järjestävät nykyisellään henkilöstölleen myös pitkäkestoista koulutusta ja alan erikoistavaa koulutusta, joiden sisältö ja laatu on voitu määritellä työnantajan toimesta. Näitä koulutuksia ei kuitenkaan tuoda tämän järjestelmän piiriin. Erityispätevyydet rajoittuvat aiheisiin, joissa korkeakouluun kytkeytyvä arviointi, opetus ja ohjaus ovat välttämättömiä. Erityispätevyyksiä ei ole tarpeen luoda niillä aloilla, joilla ammatillisen erityisosaamisen kehittyminen ei ole korkeakoululähtöistä. Erityispätevyydet voivat olla monitieteisiä.
- Erityispätevyydet liittyvät tehtäväkuviin, joiden vaatimaa osaamista ja arviointia kehitetään korkeakouluissa ja joissa on yhteys tutkimukseen. Erityispätevyyksiä voidaan luoda työelämän tai tutkimuksen muutoksen myötä syntyneisiin uusiin tehtäväkuviin. Työelämässä on tehtäväkuvia, jotka vaativat työelämässä hankittua työkokemusta ja joita ei voi hoitaa korkeakoulujen perustutkinnon tuottaman osaamisen pohjalta, mutta eivät toisaalta vaadi jatkotutkintoa. (Esim. tieteelliseen tutkimukseen perustuva itsenäinen terapiatyö, leikkaussalisairaanhoitaja, julkisyhteisöjen johtaminen.)
- Erityispätevyydet ovat tasoltaan korkeakoulututkinnon jälkeen hankittavia. Tästä syystä tutkinnot ja koulutukset, joissa ei edellytetä korkeakoulututkinnon suorittamista tai jotka ovat korkeakoulututkinnon tasoisen osaamisen sovellutuksia, eivät kuulu niihin.
- Erityispätevyyksillä tulee olla työelämässä vaadittavaan osaamiseen liittyvä tarve, eikä niitä luoda koulutuksen tarjoajan kaupallisesta tarpeesta käsin.

Edellä kuvatun erityispätevyyden vakiinnuttaminen vaatii jatkovalmistelua opetusministeriössä sekä asteittaisen käyttöönoton. Kansallinen tutkintojen ja osaamisen viitekehys valmistuu vuoden 2009 kesällä, joten erityispätevyyksien tuottaman osaamisen suhde ja asema viitekehykseen voidaan valmistella tarkemmin vuoden 2009 aikana.

4 Korkeakoulujen aikuiskoulutuksen nykymuotojen kehittämistarpeet

Työryhmä on muistiossa aiemmin kiinnittänyt paljon huomiota tutkinnon jälkeisten laajojen osaamiskokonaisuuksien hankkimiseen ja työpaikoilla tapahtuvaan oppimiseen, mutta myös omaehtoisen korkeakoulutuksen tai tutkintojen osien hankkiminen tulee turvata. Työryhmä tarkastelee seuraavassa aikaisempaa tarkemmin korkeakoulujen tarjontaa ja maksupolitiikkaa liittyen tutkintojen osien hankkimiseen.

Työnantajat hankkivat ja järjestävät itse paljon korkeatasoista koulutusta niin yksityisellä, julkisella että järjestösektorilla. Tässä korkeakoulujen tarjontaa käsittelevässä luvussa ei kuitenkaan puututa henkilöstökoulutuksen eri muotoihin muuten kuin miten ne liittyvät korkeakoulujen mahdollisuuksiin osallistua tarjonnan järjestämiseen tutkintojen osia tarjoamalla. Tarkastelukohteen ulkopuolelle on rajattu työnantajien järjestämä koulutus henkilöstölleen.

Tehtävissä, joissa vaaditaan korkea-asteen koulutuksessa saavutettavaa osaamista, toimivilla tulee olla mahdollisuuksia täydentää osaamistaan myös opinnoilla, jotka kuuluvat korkeakoulututkintoihin. Erityistä kelpoisuutta vaativissa tilanteissa tutkinnon osia tarvitaan erityisesti perustutkinnon jälkeen. Tutkintojen osien suorittamismahdollisuutta ilman koko tutkinnon suorittamisoikeutta ei käytetä tällä hetkellä täysimääräisesti hyödyksi.

Tutkintojen osia tarjotaan yliopistoissa omaehtoisena koulutuksena kahdella eri tavalla: yksittäisille henkilöille ja avoimeen yliopisto-opetukseen osallistuvalla. Ammattikorkeakouluissa tutkintojen osina tarjottava opetus on pääsääntöisesti avointa ammattikorkeakouluopetusta.

Yliopistoissa koulutuksen maksullisuus perustuu valtion maksuperustelain nojalla tehtyyn opetusministeriön asetukseen yliopistojen suoritteista perittävistä maksuista (737/2007). Ammattikorkeakouluissa valtioneuvoston asetus (354/2003) puolestaan ammattikorkeakoululain nojalla määrää opetuksesta perittävien maksujen perusteista. Työryhmä käy seuraavassa läpi nykyisiä erityispiirteitä korkeakoulujen tutkinnon osien ja täydennyskoulutuksen tarjonnasta niiden maksullisuuden kautta sekä esittää parannusehdotuksia järjestelmän selkeyttämiseksi.

4.1 Tutkintojen maksuttomuus ja niiden osien suorittamisen maksupolitiikka

4.1.1 Tutkinnot ovat maksuttomia korkeakouluissa

Yliopistolain (645/1997) ja uutta yliopistolakia koskevan luonnoksen (jatkossa uusi yliopistolaki) mukaan korkeakoulututkintoon johtava opetus on maksutonta. Tämä maksuttomuus sisältää tutkintoon kuuluvan opetuksen lisäksi sen edellyttämät tai siihen liittyvät tehtävät. Yliopistojen tutkinnot on määritelty valtioneuvoston asetuksessa yliopistojen tutkinnoista (794/2004). Maksuttomuus koskee myös yliopistojen jatkotutkintoja, tohtorin tutkintoa ja lisensiaatin tutkintoa. Maksuttomaksi on myös säädetty farmaseutin erikoistumiskoulutus (568/2005). Muut erikoistumiskoulutukset sisältyvät lisensiaatin tutkintoihin.

Poikkeuksena korkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen maksuttomuuteen on uuden yliopistolain 10 §:ään sisältyvä mahdollisuus lukukausimaksukokeiluun EU- ja ETA-alueen ulkopuolelta tuleville opiskelijoille maisteriohjelmassa. Maksullisesta tutkintoon johtavasta tilauskoulutuksesta, jossa tilaajana on julkinen tai yksityinen yhteisö, EU- ja ETA-alueen ulkopuolisten valtioiden kansalaisille on säädetty jo yliopistolain muutoksessa (1504/2007).

Ammattikorkeakoululain (351/2003) mukaan ammattikorkeakoulututkintoon ja ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtava opetus on opiskelijalle maksutonta. Valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakoulujen opetuksesta perittävien maksujen perusteista (354/2003) maksuttomuutta on täsmennetty siten, että myös opetukseen liittyvät tehtävät ovat maksuttomia.

Myös ammattikorkeakoululakiin ja lausunnolla olevaan luonnokseen sen muuttamiseksi, sisältyvät säädökset tutkintoon johtavasta tilauskoulutuksesta ja EU- ja ETA-alueen ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta perittävistä maksuista koskien ylempää ammattikorkeakoulututkintoa.

Tutkintoon johtava koulutus on siis maksutonta, mutta se edellyttää tutkinto-oikeutta korkeakoulussa. Opetus on kuitenkin säädösten mukaan avointa ja kenellä tahansa on mahdollisuus seurata sitä tekemättä suorituksia korkeakouluun.

Tutkinnon osien suorittamisen suhteen, ilman tutkinto-oikeutta, käytännöt kuitenkin eroavat ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa.

4.1.2 Tutkintojen osat

Erilliset opinto-oikeudet

Kaikissa yliopistoissa on jossakin muodossa käytössä erillisten opintojen mahdollisuus. Yksilöillä on mahdollisuus, ei oikeus, hakea erillistä opinto-oikeutta tiettyyn tutkinnon osaan. Yliopistot itse harkitsevat missä määrin ne antavat erillisiä opinto-oikeuksia. Mikäli yliopisto myöntää erillisen opinto-oikeuden, voi opiskelija seurata opetusta, osallistua osion tentteihin ja saada todistuksen erikseen suoritetuista opinnoista. Yliopistojen maksuasetuksen (737/2007) mukaan erillisistä opinnoista peritään maksu samojen perusteiden mukaan kuin avoimesta yliopisto-opetuksesta. Erillisiä opintoja ei ole otettu huomioon yliopistojen nykyisessä rahoitusmallissa, eikä niitä tilastoida erikseen.

Valtioneuvoston asetuksessa (794/2004) 19 §:ssä säädetty opettajankoulutuksen opinnot ovat erillisinä opintoina suoritettuina koulutus- ja kulttuuripoliittisista syistä maksut-

tomia, kun yliopisto järjestää niitä omaehtoisena koulutuksena yksittäisille opiskelijoille pätevyyden hankkimista varten.

Yliopisto voi antaa erillisellä opinto-oikeudella henkilölle sisällöllisesti ja ajallisesti rajoitetun oikeuden suorittaa tietyt tutkintoon kuuluvat opinnot. Asiasta käytetään myös nimitystä täydennysopinnot tai opinnot ylimääräisenä opiskelijana. Opetusministeriön asetuksessa yliopistojen suoritteista perittävistä maksuista (737/2007) käytetään terminä erillisten opintojen suorittamisoikeutta. Opiskelu-oikeus rajoittuu tällöin siihen oppiaineeseen ja siihen arvosanaan, opintokokonaisuuteen tai opintojaksoon, jonka suorittamista varten oikeus on myönnetty.

Erillisten opintojen suorittajat osallistuvat tutkinto-opiskelijoiden kanssa samoihin opintoihin. Periaatteet, joilla hakijat/opiskelijat erillisiin opintoihin hyväksytään vaihtelevat jonkin verran yliopistoittain, mutta tarkoituksena on tarjota mahdollisuus hankkia muodollinen kelpoisuus tai ammatillinen pätevyys. Erillisissä opinnoissa opinto-oikeus myönnetään henkilölle hänen aikaisemman tutkintonsa ja/tai opintojensa sisällön perusteella.

Ammattikorkeakouluissa erillistä opinto-oikeutta ei ole edes siinä määrin käytössä kuin yliopistoissa. Ammatilliseen opettajakoulutukseen hakeudutaan tanssinopettajan (AMK) ja musiikkipedagogin (AMK) koulutusta lukuun ottamatta aina tutkinnon suorittamisen jälkeen. Oikeus ammatillisiin opettajaopintoihin järjestetään samalla tavoin kuin erillinen opinto-oikeus, mutta kyseessä ei ole ammattikorkeakoulututkinnon osa, vaan kokonaisuus joka suoritetaan erikseen.

Avoim korkeakouluopetus

Avoim yliopisto-opetus

Nykyisen ja uuden yliopistolain mukaan yliopistot voivat järjestää avointa yliopisto-opetusta. Avoin yliopisto-opetus on koulutuksellista tasa-arvoa edistämään luotu avoin opintojärjestelmä, jossa voi pohjakoulutuksesta ja opintojen tavoitteista riippumatta osallistua yliopistojen opetussuunnitelmien mukaiseen opetukseen. Opintosuoritukset vastaavat yliopistojen perusopetuksen suorituksia. Yliopistot toteuttavat avointa yliopisto-opetusta joko järjestämällä sen itse tai yhteistyössä vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa. Yhteistyön tavoitteena on yliopistokoulutuksen alueellinen saavutettavuus.

Avoimessa yliopisto-opetuksessa henkilö saa samanlaisen ajallisesti ja sisällöllisesti rajatun oikeuden suorittaa tietyt tutkintoon liittyvät opinnot kuin erillisiin opintoihin osallistuva, mutta oikeus myönnetään po. järjestelmässä opiskelijalle ilman tarveharkintaa, ilmoittautumisjärjestyksessä. Avoimen yliopisto-opetuksen opinnot järjestetään pääosin erikseen, iltaisin ja viikonloppuisin.

Yliopistojen maksuasetuksen (737/2007) mukaan avoimessa yliopisto-opetuksessa opetus ja siihen liittyvät kuulustelut ovat koulutus- ja kulttuuripoliittisista syistä maksuttomia. Maksu peritään omakustannusarvon mukaisesti avoimen yliopisto-opetuksen järjestämiseen liittyvistä opiskelijapalveluista. Yliopistojen maksuasetuksessa on lueteltu ne suoritteet, joista yliopiston tulee periä maksu omakustannusarvon mukaan.

Yliopistojen maksuasetus koskee ainoastaan yliopistojen itsensä järjestämää avointa yliopisto-opetusta. Valtion maksuperustelaki, jonka nojalla yliopistojen maksuasetus on annettu, koskee ainoastaan valtion suoritteiden hinnoittelua. Tämän takia yliopistojen maksuasetusta ei voida soveltaa vapaan sivistystyön oppilaitoksien järjestämään avoimeen yliopisto-opetukseen, jossa maksut voivat muodostua erilaisiksi yliopistojen itse järjestämään avoimeen yliopisto-opetukseen verrattuna. Vapaan sivistystyön oppilaitosten oikeus

periä maksuja avoimen korkeakouluopetuksen järjestämisestä perustuu lakiin 632/1998 vapaasta sivistystyöstä, jonka 24§:ssä säädetään opiskelijoilta perittävistä maksuista. Sen mukaan opiskelijoilta voidaan periä opetuksesta kohtuullisia maksuja.

Avoim ammattikorkeakouluopetus

Ammattikorkeakoululain (351/2003) mukaan ammattikorkeakoulussa annetaan sille määrätyn koulutustehtävän rajoissa korkeakoulututkintoon johtavan opetuksen lisäksi, ammatillisia erikoistumisopintoja ja muuta aikuiskoulutusta sekä avointa ammattikorkeakouluopetusta.

Avointa ammattikorkeakouluopetusta on tutkintojen osiin perustuva opetus. Ammattikorkeakoulujen alueelliset verkostot luovat pohjan myös avoimen opetuksen tarjoamiselle. Avoimen ammattikorkeakouluopetuksen taustalla oleva koulutuksellisen tasa-arvon tavoite kiinnittyy selkeästi ammattitaidon ja siihen liittyvien valmiuksien kartuttamiseen.

Valtioneuvoston asetuksen ammattikorkeakoulujen opetuksesta perittävien maksujen perusteista (354/2003) mukaan avoimessa ammattikorkeakouluopetuksessa voidaan opiskelijalta periä maksu enintään koulutuksen järjestämisestä aiheutuneiden todellisten kustannusten mukaan. Erityisistä syistä maksu voidaan periä todellisia kustannuksia pienempänä tai jättää perimättä. Jos ammattikorkeakoulu saa avoimeen ammattikorkeakouluopetukseen julkista rahoitusta, maksun suuruutta laskettaessa otetaan julkinen rahoitus vähennyksenä huomioon.

4.1.3 Täydennyskoulutus

Täydennyskoulutus sisältää kaiken tilauksesta tapahtuvan koulutuksen. Täydennyskoulutus suunnitellaan ja tarjotaan tietyn opiskelijaryhmän tarpeisiin ja myös tutkinnon osien suorittaminen on mahdollista toteuttaa täydennyskoulutuksen yhteydessä. Säädökset antavat mahdollisuuden tarjota tiettyä tutkinnon osaa henkilöstökoulutuksena tai muuna rajatulle kohderyhmälle järjestettävänä täsmäkoulutuksena. Tällöin henkilöllä ei ole tutkinnon suorittamisoikeutta, eikä erillistä opinto-oikeutta. Mikäli korkeakoulu järjestää perusopetuksen opetussuunnitelmien mukaista opetusta itse rajaamalleen tai tilaajan rajoittamalle kohderyhmälle, ei kysymyksessä ole myöskään avoin korkeakouluopetus vaan täydennyskoulutus, joka toteutetaan liiketaloudellisena toimintana.

Täydennyskoulutuksesta perittävät maksut eivät vielä tällä hetkellä perustu yliopistojen osalta yliopistolakiin, vaan valtion maksuperustelakiin ja sen nojalla annettuun yliopistojen maksuasetukseen. Yliopistojen maksuasetuksen mukaan täydennyskoulutus hinnoitellaan liiketaloudellisin perustein ottaen huomioon kilpailulainsäädäntö. Täydennyskoulutuksen hinnoista päätetään siis liiketaloudellisin perustein valtion maksuperustelain 7 §:n mukaisesti. Maksuperustelakia koskevan hallituksen esityksen (HE 176/1991) mukaan tämä tarkoittaa sitä, että toiminnan tuotoilla tulee kattaa vähintään toiminnan kustannukset sekä toimintaan oman pääoman ehdoin sijoitetulle pääomalle asetettu tuottovaatimus.

Ammattikorkeakoulujen täydennyskoulutuksen hinnoittelu perustuu soveltuvin osin valtion maksuperustelakiin ja ammattikorkeakoulujen täydennyskoulutus on maksullista palvelutoimintaa, joka hinnoitellaan liiketaloudellisin perustein. Ammattikorkeakoulujen erikoistumisopintojen osalta maksukatto on erikseen säädetty ja sen on 168 euroa lukuvuodessa.

4.2 Työryhmän näkemys kehittämistarpeista

Työryhmä keskusteli myös tutkintojen maksullisuudesta, mutta asian laajuuden ja monimutkaisuuden huomioonottaen ei ottanut siihen kantaa.

Sellaisia ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita, joilla on aiemmin suoritettu korkeakoulututkinto, on vuositasona noin 500. Niitä, jotka aloittavat korkeakoulututkinnon suorittamisen, vaikka heillä on jo korkeakoulututkinto tai tutkinnon suorittamisoikeus, on arvioiden mukaan huomattavasti enemmän. Aikuisopiskelijat menestyvät aikaisemman tutkintonsa ja työkokemuksensa johdosta hyvin hakuprosesseissa, jolloin moni nuori jää vaille korkeakoulutuspaikkaa.

Ilmiö johtuu osittain siitä, että tutkintoon johtavaa koulutusta käytetään mm. sen maksuttomuuden vuoksi täydennyskoulutuksena. Työryhmä esittää erityispätevyyksien luomista, oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen mallia sekä tässä luvussa myös aiempaa parempia mahdollisuuksia tutkinnon osien suorittamiseen. Nämä toimenpiteet vähentävät tarpeita hakeutua tutkintoon johtavaan koulutukseen täydentävien opintojen saamiseksi.

Erilliset opinto-oikeudet

Erillisellä opinto-oikeudella tarkoitetaan yksilölle myönnettyä oikeutta suorittaa tutkinnon osia ns. normaalin perustutkinto-opiskelijoille suunnatun tarjonnan mukana. Erillisten opinto-oikeuksien aiempaa parempi hyödyntäminen avaa mahdollisuuksia yksilön osaamisen päivittämistarpeisiin. Erilliset opinto-oikeudet ovat paikallisesta avoimesta korkeakouluopetuksesta tai muusta täydennyskoulutustarjonnasta riippumaton koulutuksen tarjoamismuoto, jolla on mahdollista hankkia tutkintokoulutukseen sisältyvää osaamista.

Työryhmä esittää, että

- Sekä ammattikorkeakouluissa että yliopistoissa voi korkeakoulun harkinnan mukaan saada erillisen opinto-oikeuden tutkinnon osaan. Erillinen opinto-oikeus kirjataan koulutusmuotona sekä valmisteilla olevaan yliopistolakiin että ammattikorkeakoululakiin.
- Erillisellä opinto-oikeudella opintoja suorittavat yksittäiset opiskelijat otetaan tulevaisuudessa huomioon rahoitusmallissa ammattikorkeakoulujen kokonaisopiskelijamäärässä ja yliopistojen rahoituksen opiskelijamääräosuudessa sekä korkeakoulujen uudistuvassa ohjausjärjestelmässä.
- Opetusministeriö seuraa jatkossa entistä tiiviimmin erillisten opinto-oikeuksien määrän kehittymistä ammattikorkeakouluissa että yliopistoissa ja niiden suhdetta tutkinto-oikeuksien määrän kehittämiseen.
- Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen periaatteet pätevät myös erillisillä opinto-oikeuksilla opiskeleviin. Uusia opintosuorituksia tulee muodollisesti suorittaa vain siinä määrin mikä on tarkoituksen mukaista uuden osaamisen hankkimiseksi.

Avoim korkeakouluopetus

Työryhmä näkee avoimen korkeakouluopetuksen merkittävänä tapana hankkia koulutusta omaehtoisesti. Avoimella korkeakouluopetuksella on hyvät mahdollisuudet tarjota korkeakoulun normaaliin opintotarjontaan ja opetussuunnitelmaan perustuvaa opetusta ja

koulutusta, johon on mahdollista osallistua työn ohessa iltaisin ja viikonloppuisin. Avoin korkeakouluopetus voi toimia myös matalan kynnyksen aloituspaikkana tutkintokoulutusta suunnitteleville henkilöille, maahanmuuttajataustaisille tai ulkomaisille opiskelijoille tai työntekijöille, jotka kaipaavat korkeakoulutasoisia opintoja.

Avoimen korkeakouluopetuksen rahoitus poikkeaa avoimessa yliopistossa ja ammatti-korkeakoulussa toisistaan. Lisäksi vapaan sivistystyön oppilaitosten perimät maksut osallistumisesta avoimeen yliopisto-opetukseen ovat korkeampia kuin avoimen yliopiston perimät vastaavat hinnat. Tämä voi muodostua alueellisen tasa-arvon kannalta ongelmaksi. Työryhmä pitää tärkeänä, että avoimen korkeakouluopetuksen kehittämisessä jatkossakin keskeinen tavoite on koulutuksellisen tasa-arvon ja korkeakoulutason koulutuksen alueellisen saatavuuden turvaaminen. Korkeakoulu-uudistuksen ja aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen ohella vapaan sivistystyön valmisteilla olevassa vuosille 2008–2012 ajoituvassa kehittämisohjelmassa on myös välttämätöntä konkretisoida näitä tavoitteita osana vapaan sivistystyön tehtävien, rahoituksen ja oppilaitosrakenteen kehittämistoimenpiteitä. On tarpeen myös selvittää, voitaisiinko vastaavia tavoitteita avoimessa ammattikorkeakouluopetuksessa edistää laajentamalla yhteistyötä ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen järjestäjien kanssa.

Opetustarjonnassa on lähivuosina ollut myös piirre, että avoimessa korkeakouluopetuksessa on “omia” opintokokonaisuuksia, jotka on tehty tietyn yksikön tai laitoksen kanssa ja kelpaavat vain ao. korkeakoulun sivuaineeksi erikseen sovittavin ehdoin. Näiden täydennyskoulutusluonteisten arvosanojen lisäksi tarjonnassa on kasvavassa määrin selkeää täydennyskoulutusta: kielikursseja matkailijoille, esiintymistaidon koulutusta, terapiakoulutuksen osia jne. Aikaisemmasta poiketen vastaavuus tutkintoon johtavan koulutuksen kanssa on varmistettava jokaisen opintojakson kohdalla erikseen.

Työryhmä esittää, että

- Yliopistolain pohjalta tehtävässä maksuasetuksessa säädetään avoimen yliopisto-opetuksen maksun taso nykyisellä tavalla, jotta maksut säilyvät opiskelijoille kohtuullisena.
- Avoimen korkeakouluopetuksen ja täydennyskoulutuksen välistä rajaa tulee tarkentaa opetusministeriön asetuksella, niin että ensiksi mainittu keskittyy vain tutkintokoulutuksen osien tarjontaan, eikä luo omia opintokokonaisuuksia, jotka kilpailevat täydennyskoulutustuotteiden kanssa.
- Avoin korkeakouluopetus tulee järjestää, myös yhteistyössä vapaan sivistystyön kanssa, niin ettei järjestämistapa synnytä opintojen tunnistamisen ja tunnustamisen kannalta ylimääräisiä ongelmia korkeakouluissa.
- Avoimeen korkeakouluopetuksen opinnot tulee lukea vastuukorkeakoulussa täysmääräisesti hyväksi, jonka lisäksi opiskelijalla tulee olla tieto siitä miten opintojen hyväksiluku tehdään muissa korkeakouluissa, jos opiskelija hakeutuu tutkinto-opiskelijaksi.
- Korkeakoulujen tulee tehdä mahdollisimman laajaa yhteistyötä tarjonnan kehittämiseksi, erityisesti ruotsinkielisen ja ammattikorkeakoulu- ja yliopistopaikkakuntien ulkopuolella tapahtuvan tarjonnan mahdollistamiseksi. Korkeakoulut edistävät avoimen korkeakouluopetuksen alueellista ja muuta saatavuutta yhteistyössä muiden oppilaitosten kanssa. Näitä tavoitteita tuetaan myös rahoitusperusteilla sekä indikaattoriseurannalla.

Täydennyskoulutus

Täydennyskoulutus voi olla kokonaan räätälöity koulutusohjelma, räätälöidystä ja tutkinnon osista koostuvaa koulutusta tai vain tutkinnon osia. Korkeakoulututkinnon osia ei ole merkittävässä määrin myyty täydennyskoulutuksena tietyille ryhmille.

Työryhmä esittää, että

- Korkeakoulut ryhtyvät aktiivisesti kehittämään täydennyskoulutustarjontaa niin, että se sisältää nykyistä enemmän korkeakoulujen vahvuus- ja osaamisalueille keskittyvää ja työelämän tarpeisiin kohdennettua koulutusta.
- Täydennyskoulutus toteutetaan yhteistyössä eri hallinnonalojen ja työelämän toimijoiden kanssa.
- Täydennyskoulutusta käytetään myös täsmäkoulutuksena yhteiskunnan kannalta tärkeille kohderyhmille ja henkilöstölle kelpoisuuksia tuottavana koulutuksena.
- Korkeakoulujen kirjanpidossa maksullinen täydennyskoulutus erotetaan nykyistä selkeämmin julkisrahoitteisesta koulutuksesta siten, että hinnoittelu kattaa kokonaiskustannusmallin mukaisesti kaikki kustannukset.

4.3 Muutokset uudessa ohjausmallissa ja valmisteilla olevassa lainsäädännössä

Ammattikorkeakoulut

Ammattikorkeakoulujen perusrahoitus on osa kuntien valtionosuusjärjestelmää, mikä merkitsee, että kunnat osallistuvat kustannuksiin asukasta kohden lasketulla rahoitusosuudella. Tällä hetkellä ammattikorkeakoulusektorin valtion talousarviossa saamasta valtionosuusrahoituksesta jaetaan ammattikorkeakoulujen kesken opiskelijamäärän perusteella 70 prosenttia ja suoritettujen tutkintojen perusteella 30 prosenttia.

Rahoituksen perusteena olevan opiskelijamäärän ja suoritettujen tutkintojen laskennasta on säädetty opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun asetuksen (806/1998, rahoitusasetus) 19 a §:ssä. Opiskelijamäärän mukaan määräytyvä rahoituksen osuus on, säännöksessä tarkemmin säädetyn mukaisesti, tavoitesopimuksissa sovittujen nuorten koulutuksen aloituspaikoista laskettujen ja aikuiskoulutuksen vuosiopiskelijamäärien summa. Opiskelijamäärä on siis laskennallinen.

Nykyisin ammattikorkeakoulujen määrällinen mitoitustapa tapahtuu sopimuksilla, joissa sovitaan nuorten koulutuksessa koulutusaloittain aloituspaikoista ja aikuiskoulutuksessa vuosittaisesta keskimääräisestä opiskelijamäärästä (ja tämän sisällä erikseen sovitaan ylempien amk-tutkintojen aloituspaikoista).

Koulutuksen tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2007–2012 mukaan ammattikorkeakoulujen ohjausta joustavoitetaan siten, että se mahdollistaa tutkintotavoitteiden puitteissa resurssien kohdentamisen vapaasti nuorten ja aikuisten tutkintoon johtavaan koulutukseen. Jouston saavuttamiseksi sopimuksilla tapahtuvaa määrällisen mitoittamisen tapaa tulee muuttaa. Tutkintotavoitteista sopiminen toisi ohjaukseen myös tavoitteellisemman näkökulman aloituspaikkojen ja aikuiskoulutuksen vuosiopiskelijamäärästä sopimisen asemesta.

Tutkintotavoitteet sovittaisiin koulutusaloittain ammattikorkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa ja ammattikorkeakoulutasolla ylempiin amk-tutkintoihin johtavassa koulutuksessa ja opettajankoulutuksessa. Jos mitoitusperusteita muutetaan, rahoitusasetuksen 19 a §:ää tulee myös muuttaa.

Työryhmä pitää tärkeänä maahanmuuttajien valmentavan koulutuksen aloittamista ammattikorkeakouluissa. Toisen asteen koulutuksessa tällainen mahdollisuus on ollut pitkään. Myös erityisryhmien (mm. erilaiset oppijat, vammaiset) huomioiminen opetuksessa, esteettömyyden varmistamisessa ja korkeakoulujen resurssien suuntaamisessa on tärkeää. Erityisryhmiä on kaikissa korkeakouluissa. Työryhmä ei kuitenkaan ottanut kantaa siihen, onko tätä tarpeen huomioda erikseen opetusministeriön rahoitusmallissa.

Työryhmä esittää, että

- Ammattikorkeakoulut vastaavat alueiden ja yhteiskunnan muuttuviin koulutustarpeisiin ensisijaisesti aikuiskoulutustarjontaa kehittämällä.
- Ammattikorkeakoulujen rahoituksen osalta edetään opetusministeriön esittämän mallin mukaisesti. Rahoituksen perusteena oleva ammattikorkeakoulun laskennallinen opiskelijamäärä sovittaisiin uudessa tutkintotavoitteisiin perustuvassa mitoituksessa kokonaisopiskelijamäärinä koulutusaloittain. Koulutusaloittaisissa opiskelijamääriin olisi mukana kaikki valtionrahoituksen piirissä oleva koulutus, eli tutkintoon johtava nuorten ja aikuisten koulutus, opettajankoulutus, erikoistumisopintoja suorittavat, uusi maahanmuuttajien valmentava koulutus ja myös avoin amk-opetus. Tämä sovittava kokonaisopiskelijamäärä siis tulisi nykyisen nuorten aloituspaikkojen kautta laskettavan ja siihen lisätyn aikuiskoulutuksen opiskelijamäärän tilalle, ja rahoitusasetuksen 19 a § muutettaisiin tämän mukaiseksi.
- Ammattikorkeakoulujen erikoistumisopintojen hinta on ollut pitkään sama ja siihen on syytä tehdä inflaatiokorotus. Työryhmä esittää uudeksi erikoistumisopintojen maksukatoksi 250 euroa / lukukausi.

Yliopistot

Yliopistojen kokonaisrahoitus muodostuu valtion talousarvioissa suoraan yliopistoille osoitetun valtion rahoituksen ohella yhteisrahoitteisesta toiminnasta, maksullisesta toiminnasta, lahjoituksista, kilpaillusta rahoituksesta, EU-rahoituksesta ja tulevaisuudessa todennäköisesti merkittävässä määrin myös pääoman tuotoista.

Yliopistolle lakisääteisiin tehtäviin myönnettävän valtion rahoituksen säännökset kirjataan yliopistolakiin. Rahoitusperusteista ja kustannustason huomioonottamisesta säädetään yliopistolailla ja valtioneuvoston asetuksella. Opetusministeriö päättää asetuksen nojalla laskentakriteerien yksityiskohdista.

Valmisteilla olevassa uudessa yliopistojen rahoitusmallissa perusrahoitus kohdennetaan yliopistoille toiminnan laatuun ja laajuuteen liittyvänä laskennallisena perusrahoituksena sekä muiden koulutus- ja tiedepolitiikan tavoitteiden perusteella. Koulutus, tutkimus ja tutkijankoulutus ja taiteellinen toiminta ovat yliopistojen lakisääteisiä perustehtäviä, joiden perusteella tapahtuu merkittävä osa määrärahakohdennuksesta. Yhteiskunnallinen vuorovaikutus tapahtuu pääosin näiden kautta.

Työryhmä esittää, että

- Yliopistot vastaavat korkeakoulutetun väestön osaamistarpeisiin monipuolisella aikuiskoulutustarjonnalla, joka on yksi osa yliopistojen opetusta ja yhteiskunnallista vuorovaikutusta.
- Valmisteilla olevassa yliopistolaissa yliopistojen tehtäviä koskevassa pykälässä mainitaan myös elinikäisen oppimisen edistäminen.
- Koulutuksen laajuuteen liittyvässä laskennallisen opiskelijamäärän osuudessa yliopistojen rahoitusmallissa lasketaan mukaan paitsi tutkinto-opiskelijat, erillisellä opinto-oikeudella opiskelevat että avoimessa yliopistossa opiskelevat.

5 Työryhmän ehdotukset ja jatko-toimenpiteet: Korkeakoulusektori vastaa tulevaisuudessa aikaisempaa paremmin työssäkäyvien osaamistarpeisiin

Työryhmä on rajannut tehtävänsä siten, että se käsittelee vain korkeakoulujen antamaa aikuisten hyödyntämää koulutusta, eikä eri organisaatioiden järjestämää aikuisille suunnattua koulutusta. Muiden oppilaitosten, erilaisten työnantajaorganisaatioiden ja muiden järjestäjien tuottaman aikuiskoulutuksen suhdetta korkeakoulujen järjestämään koulutukseen käsitellään tarvittaessa kansallisen tutkintojen ja osaamisen viitekehyksen luomisen yhteydessä.

Työryhmän näkemyksen mukaan korkeakoulut vastaavat globaalin talouden, yhteiskunnan ja työelämän nopeisiin ja pitemmän aikavälin muutoksiin ensisijaisesti aikuiskoulutustarjontaa kehittämällä. Opetusministeriö luo valmisteilla olevilla rahoitusuudistuksilla joustoa nuorten ja aikuisten koulutukseen ammattikorkeakouluissa. Vastaavalla tavalla yliopistojen rahoitusmallissa otetaan huomioon aikuiskoulutus.

Aikuiskoulutustutkimuksen mukaan lyhytkestoista täydennyskoulutusta on runsaasti korkeakoulutetuille tarjolla ja se näyttää hyvin vastaavan kysyntään. Sen sijaan uusien laajojen osaamiskokonaisuuksien hankintaan työuran aikana korkeakoulutetuilla on rajoitetusti keinoja. Tästä syystä työryhmä esittää kahta uutta kouluttautumismallia, oppisopimustyyppistä täydennyskoulutusta ja erityispätevyyden näyttöä.

Oppisopimuskoulutus on osoittautunut joustavaksi ja nopeasti työelämän tarpeisiin reagoivaksi koulutusmuodoksi. Työpaikalla tapahtuvan oppimisen ja tietopuolisten opintojen vuorottelu mahdollistaa sen, että oppisopimusopiskelijan työpanos on työpaikan käytettävissä lähes koko koulutusajan. Työryhmä esittää luvussa 3.2.1 *oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen* luomista, mutta toteaa, että sen vakiinnuttaminen vaatii erillISRahoituksen, joka tulee määräytyä samoin perustein kuin ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitus.

Opetusmenetelmällisenä mallina oppisopimustyyppinen täydennyskoulutus antaa mahdollisuuden organisoida koulutusta työelämälähtöisesti ja työelämän tehtäviin painottuen. Korkeakoulutettujen oppisopimustyyppinen koulutus rajautuu tutkintokoulutuksen jälkeiseen koulutukseen ja korkeakoululla on keskeinen tehtävä vastata oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen tasosta ja laadusta.

Yksilön kannalta osaamisen vahvistaminen työuran aikana edellyttää käytännönläheistä lähestymistapaa, jossa henkilö voi osoittaa elämänsä eri vaiheissa muodollisessa koulutuksessa, työssä tai muussa yhteydessä hankitun osaamisensa mielekkäällä tavalla. Työelämän kannalta puolestaan on oleellista, että rekrytoinnin yhteydessä voidaan arvioida henkilön osaamista, tietoja ja taitoja. Yhtä tärkeää on jo työssä olevien osaamisen tunnistaminen ja henkilöstön osaamisen jatkuva kehittäminen.

Näyttö on tapa osoittaa osaamista ja suorittaa osa opintoja. Jo tällä hetkellä sekä ammatillisessa koulutuksessa että korkeakoulutuksessa on erilaisia näyttämisen tapoja, mm. ammattiosaamisen näytöt, opinnäytetyöt ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen. Työryhmä esittää toimeksiantonsa pohjalta luvussa 3.2.2, että osaamisen *näyttöjärjestelmä korkeakouluissa perustuu tutkintoon johtavan koulutuksen sisällä aiemmin hankitun osaamisen tunnistamis- ja tunnustamisprosessiin. Tutkintokoulutuksen ulkopuolelle luodaan erityispätevyden näyttömahdollisuus.*

Erityispätevyydet ovat työryhmän mukaan osaamistuloksien kautta määriteltyjä ja pääsääntöisesti 30–60 opintopisteen laajuisia kokonaisuuksia, joiden mukainen osaaminen todennetaan näytöillä. Erityispätevyyden näyttö on osaamisen hankkimistavasta riippumaton ja tukee työssä oppimista. Erityispätevyydet luodaan työelämässä vaadittavien kompetenssikonaisuuksien ja saavutettavien osaamistulosten kuvauksina korkeakoulujen ja työelämän vuorovaikutuksessa.

Olemassa olevat ja edelleen kehitettävät rahoitusmuodot täydentävät mahdollista uutta rahoitusta. Työelämän nopeisiin muutoksiin reagoivan ja työvoiman saatavuutta turvaavan työvoimapolitiittisen koulutuksen laajenevat rahoitusmuodot – kuten yhteishankintana tapahtuva rekrytointi-, täsmä- ja muutuskoulutus – soveltuvat hyvin myös korkeakoulutaseiseen aikuiskoulutukseen.

Laajojen ja osaamista tutkinnon jälkeen riittävästi syventävien koulutuskokonaisuuksien puute sekä tutkintoon johtavan koulutuksen maksuttomuus on osittain johtanut epätarkoituksenmukaiseen tutkintokoulutukseen hakeutumiseen. Työryhmän mukaan tutkinnon osien suorittamismahdollisuuksia tulee parantaa.

- Tutkintojärjestelmän käytön tehostamiseksi korkeakoulujen tulee tarkastella aiempaa aktiivisemmin mahdollisuutta tarjota erillisiä opinto-oikeuksia, joiden avulla yksilö voi suorittaa myös tutkintoihin kuuluvia kokonaisuuksia hakeutumatta tutkinto-opiskelijaksi.
- Korkeakoulujen tulee kehittää yhteistyössä työelämätahojen kanssa täydennyskoulutustarjontaa niin, että se sisältää korkeakoulujen vahvuus- ja osaamisalueille keskittyvää ja työelämän tarpeisiin kohdennettua koulutusta.
- Täydennyskoulutusta käytetään myös täsmäkoulutuksena yhteiskunnan kannalta tärkeille kohderyhmille ja osaamistarpeisiin.
- Täydennyskoulutuksen ja avoimen korkeakouluopetuksen välistä rajaa selvennetään.

Esitetyllä uusilla koulutusmuodoilla, oppisopimustyyppisellä täydennyskoulutuksella ja osaamisen näyttämiseen perustuvalla erityispätevyyksillä, korkeakouluilla on aikaisempaa monipuolisempaa tarjontaa ja uusia välineitä myös korkeakoulututkinnon suorittaneen osaamisen kehittämiseen työn ohella. Tutkintojen osien monipuoliset suorittamismuodot vastaavat tarpeeseen hankkia tutkintoon kuuluvaa osaamista hakeutumatta uudelleen tutkinto-opiskelijaksi.

Jatkotoimenpiteet

Työryhmän esittämiin uusiin osaamisen hankintamuotoihin, oppisopimustyyppinen täydennyskoulutus ja erityispätevydet, voidaan käynnistää toimenpiteitä jo vuonna 2009.

Erityispätevydet määritellään kansallisen tutkintojen ja osaamisen viitekehyksen yhteydessä. Ennen viitekehyksen valmistumista käynnistettävistä erityispätevyyksistä päätetään opetusministeriön päätöksellä.

Korkeakoulut mahdollistavat monipuoliset tutkintojen osien suorittamismahdollisuudet niin, että aikuisväestö saa aikaisempaa parempia vaihtoehtoja tutkintoon johtavaan koulutukseen hakeutumiselle, ja tutkintoon johtavan koulutuksen läpäisy paranee vuoteen 2015 mennessä.

Taulukot

Oheisesta taulukosta voidaan tarkastella korkeakouluista valmistuneiden alakohtaista jakautumista. Lisäksi voidaan vertailla yliopistojen yli 25-vuotiaana tutkinnon aloittaneiden ja kaikkien tutkinnon aloittaneiden alakohtaisen jakautumisen eroja.

	Aikuiskoulutuksena ammattikorkeakoulututkintoa suorittavat kaikki opiskelijat koulutusaloittain (%)	Ylempien ammattikorkeakoulututkintojen kaikki opiskelijat (%)	Yliopiston ylempää ja alempaa tutkintoa suorittavat uudet opiskelijat, yli 25-vuotiaiden osuus %	Yliopiston ylempää ja alempaa tutkintoa suorittavat uudet opiskelijat %, kaikki
humanistinen ja kasvatustieteiden ala	1,0	-	22	23,1
kulttuuriala	6,7	alle 1	11,6	7,7
yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallintoalan ala	23,9	3,5	27,3	23,9
luonnon-tieteiden ala	5,7	29	11,5	16,5
tekniikan ja liikenteen ala	27,0	23	13,7	19,3
luonnonvara- ja ympäristöala	3,6	2,9	2,1	2,0
sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	23,9	34	11,2	7,2
matkailu-, ravitsemus- ja talousala	8,1	6,2	0,6	0,3
	100	100	100	100

Yliopistoista vuonna 2007 valmistuneiden alakohtainen jakautuminen

Koulutusala	Ylemmät. tutkinnot	%
Teologinen	238	1,7
Humanistinen	1 834	13,2
Taideteollinen	281	2,0
Musiikkiala	151	1,1
Teatteri- ja tanssiala	62	0,4
Kasvatustieteellinen	1 695	12,2
Liikuntatieteellinen	118	0,8
Yhteiskuntatieteellinen	1 291	9,3
Psykologia	174	1,3
Terveystieteet	381	2,7
Oikeustieteellinen	481	3,5
Kauppätieteellinen	1 821	13,1
Luonnontieteellinen	1 577	11,4
Maatalous-metsätieteellinen	282	2,0
Teknillistieteellinen	2742	19,7
Lääketieteellinen	536	3,9
Hammaslääketieteellinen	66	0,5
Eläinlääketieteellinen	41	0,3
Farmasia	83	0,6
Kuvataideala	30	0,2
	13 884	100,0

	Ammattikorkeakoulujen erikoistumisopintojen opiskelijat (%) (AMKOTA)	Avoimeen ammatti- korkeakouluopetuksen osallistuneita (%) (AMKOTA)
humanistinen ja kasvatustieteiden ala	1,0	2,3
kulttuuriala	12,7	5,1
yhteiskunta-tieteen, liiketalouden ja hallinnon ala	16,6	30,4
luonnon-tieteen ala	0,6	7,0
tekniikan ja liikenteen ala	16,5	18,7
luonnonvara- ja ympäristöala	2,6	7,9
sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	45,7	23,4
matkailu-, ravitsemus- ja talousala	4,2	5,1
	100	100

Avoimen yliopisto-opetuksen kaikkien opiskelijoiden jakautuminen % koulutusaloittain vuonna 2006.
Erilaisesta tilastointiperusteesta johtuen avoin opisto-opetus ei noudata samaa koulutusala- ja tutkintoluokituksia kuin avoin ammattikorkeakouluopetus ja korkeakoulujen tutkintoon johtava koulutus.

Teologinen	1,3
Humanistinen	20,3
Taideteollinen	1,3
Musiikkiala	1,0
Teatteri- ja tanssiala	0,9
Kasvatustieteellinen	18,6
Liikuntatieteellinen	0,1
Yhteiskuntatieteellinen	14,1
Psykologia	7,4
Terveystieteet	5,7
Oikeustieteellinen	3,8
Kauppätieteellinen	13,8
Luonnontieteellinen	6,3
Maatalous-metsätieteellinen	0,7
Teknillistieteellinen	3,0
Lääketieteellinen	0,6
Farmasia	0,1
Koulutusala erittelemätön	1,0
	100

Sisältökohtaisia osallistumistietoja (perustuu Eurostatin koulutuksen sisältöluokitukseen) Lähde: Aikuiskoulutustutkimus 2006	Aikuiskoulutuksen sisältö, osuudet kursseista (%)	Henkilöstökoulutuk- sen osuus (%) kaikista kursseista
Liiketalous- ja oikeustieteet	23	29
Palvelut, harrastukset ja turvallisuusala	18	15
Terveys- ja sosiaali- ja hyvinvointi	15	17
Tietotekniikka	11	14
Tekniikka, tuotanto ja rakentaminen	9	10
Taideaineet	7	
Vieraat kielet	5	3
Kasvatustieteet	4	4
Muut	8	8
Henkilöstökoulutukseen osallistuminen koulutuksen yleisimmän sisällön mukaan (perustuu Eurostatin koulutuksen sisältöluokitukseen) Lähde: Aikuiskoulutustutkimus 2006	Korkea-aste	Perus- ja keskiaste
Liiketalous- ja oikeustieteet	47	28/32
Palvelut, harrastukset ja turvallisuusala	17	33 /35
Tietotekniikka	27	16 /18
Terveys- ja sosiaali- ja hyvinvointi	22	11/22
Tekniikka, tuotanto ja rakentaminen	13	17/20
Kasvatustieteet	10	4
Henkilöstökoulutuksen sisältö (18-64-vuotiaat korkea-asteen tutkinnon suorittaneet palkansaajat) Lähde: tilastokeskus, aikuiskoulutustutkimuksen aineisto		
Sisältö	%	Määrä
Henkilökohtaiset taidot	2,5	18 648
Kasvatustieteet	7,5	55 003
Taide- ja taitoaineet	2,0	15 572
Vieraat kielet	5,5	40 805
Humanistiset aineet	0,9	6 917
Yhteiskuntatieteet	4,6	33 911
Liiketaloustieteet	34,0	251 413
Matemaattis-luonnontieteet	1,6	11 875
Tietotekniikka	19,7	145 227
Insinööritieteet	9,5	70 011
Maa- ja metsätalous	1,1	7 831
Terveystieteet	16,4	121 075
Palvelut	12,6	92 907

Aikuiskoulutukseen osallistuminen vuosina 1995, 2000 ja 2006
(Aikuiskoulutuksen kokonaisuudistus, väliraportti)

2006 ennakkotieto	Osallistunut tutkimushetkeä edeltävien 12 kuukauden aikana			
	N, vuonna 2006	%, vuonna 2006	%, vuonna 2000	%, vuonna 1995
Ikä				
18–24-vuotiaat	198 693	43	49	42
25–34-vuotiaat	373 428	58	62	53
35–44-vuotiaat	441 924	61	62	54
45–54-vuotiaat	430 683	56	56	54
55–64-vuotiaat	262 001	37	33	31
Sukupuoli				
Mies	757 588	45	49	43
Nainen	949 140	58	59	53
Sosioekonominen asema				
Maatalousyrittäjät	40 521	42	45	44
Muut yrittäjät	88 188	40	42	37
Ylemmät toimihenkilöt	411 265	76	84	78
Alemmat toimihenkilöt	475 609	69	68	66
Työntekijät	341 146	43	45	37
Opiskelijat	181 996	52	57	51
Eläkeläiset	56 070	16	21	20
Muu tai tuntematon	111 934	45	34	27
Koulutusaste				
Perusaste	289 925	35	37	32
Keskiaste	714 247	48	51	47
Korkea-aste	702 556	71	76	70
Työvoimaan kuuluminen				
Työvoima			60	53
Työllinen	1 356 455	60	63	60
Työtön	72 034	29	37	27
Työvoiman ulkopuoliset	278 239	34	36	33
Lääni				
Etelä-Suomi	766 526	55	57	50
Länsi-Suomi	583 307	50	52	48
Itä-Suomi	177 458	49	54	45
Oulu	128 700	45	47	48
Lappi	50 737	47	52	47
Kuntaryhmä				
Kaupunkimainen	1 110 921	54	56	52
Taajaan asuttu	267 891	48	53	45
Maaseutumainen	327 917	47	49	42
Yhteensä	1 706 728	52	54	48

Lähde: tilastokeskus, aikuiskoulutustutkimus

Täydentävä lausuma AKKU-korkeakoulutustyöryhmän raporttiin

Työryhmä on raportissaan osittain tarkastellut korkeakoulututkintoon johtavan maksuttoman aikuiskoulutuksen ja maksullisen täydennyskoulutuksen välistä ristiriitaa ja sen aiheuttamia ongelmia. Raportin luvussa 4.2 “Työryhmän näkemys kehittämistarpeista” todetaan, että tutkintoon johtavaa koulutusta käytetään mm. sen maksuttomuuden vuoksi täydennyskoulutuksena. Aikuisopiskelijat menestyvät aikaisemman tutkintonsa ja työkokemuksensa johdosta hyvin hakuprosessissa, jolloin moni nuori jää vaille korkeakoulutuspaikkaa.

Luvussa 5 “Työryhmän ehdotukset ja jatkotoimenpiteet” todetaan edelleen, että laajojen ja osaamista tutkinnon jälkeen riittävästi syventävien koulutuskokonaisuuksien puute sekä tutkintoon johtavan koulutuksen maksuttomuus on osittain johtanut epätarkoituksemukaiseen tutkinto koulutukseen hakeutumiseen.

Vuonna 2006 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista 3,6 prosentilla (noin 500 henkilöä) oli jo aiemmin suoritettu ylempi korkeakoulututkinto. Niitä, jotka aloittavat korkeakoulututkinnon suorittamisen, vaikka heillä jo on korkeakoulututkinto tai tutkinnon suorittamisoikeus, on arvioiden mukaan huomattavasti enemmän, kuten raportissa todetaan. Tämä viestii siitä, että monilla ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneilla, jotka aloittavat uuden tutkinnon suorittamisen, ei ole tarkoituksaan suorittaa koko tutkintoa. Työelämän tarpeet ovat useimmiten lyhytkestoisemmassa täydennyskoulutuksessa.

Työryhmä ehdottaa ongelman ratkaisemiseksi erityispätevyysien luomista, oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen mallia sekä luvussa 4.2 myös aiempaa parempia mahdollisuuksia tutkinnon osien suorittamiseen.

Työryhmän ehdotukset eivät ole riittäviä ratkaisemaan ristiriitaa korkeakoulutuksen maksuttoman tutkintokoulutuksen ja maksullisen täydennys- ja muun koulutuksen välillä. Korkeakoulujen eri aikuiskoulutusmuotoja on oltava samassa asemassa maksullisuuden suhteen. Ristiriita maksuttoman tutkinto koulutuksen ja maksullisen täydennyskoulutuksen välillä tulee ratkaista siten, että korkeakoulujen antama täydennys- ja lisäkoulutus on maksullista niille aikuisopiskelijoille, joilla jo on aikaisemmin suoritettu ylempi korkeakoulututkinto, riippumatta siitä onko kyseessä tutkintoon johtavasta, tutkinnon osia koskevasta, erityispätevyyksiä tuottavasta tai muusta lisä- tai täydennyskoulutuksesta.

Helsinki 18.12.2008

Tarja Tuominen

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 978-952-485-631-7 (PDF)

ISSN 1458-8102